

Den enda berättelsen?

-En kvantitativ studie av könsfördelningen i 1181 barnböcker på sju förskolor i Göteborg

Ann-Charlotte Kindmark och Olivia Hjorth

RAPPORT #63

Den enda berättelsen?

-En kvantitativ studie av könsfördelningen i
1181 barnböcker på sju förskolor i Göteborg

Ann-Charlotte Kindmark och Olivia Hjorth

Innehållsförteckning

Tillägg: s 5

Sammanfattning: s 6

1. Inledning: s 7

1:1 Genusforskning i förskolan och barnböcker: s 11

1:2 Barnboken i förskolan: s 14

1:3 Huvudkaraktärer: s 15

2. Teoretisk anknytning: s 17

2:1 Centrala begrepp: s 19

3. Metod: s 21

3:1 Genomförande: s 21

3:2 Etik: s 26

4. Resultat: s 26

4:1 Redovisning i diagram: s 26

5. Diskussion: s 31

5.1 Föreställningar och förväntningar skapar normer: s 37

5.2 Konsekvenser av en ojämslälld könsfördelning: s 40

5:3 Blir det mer jämställt om vi räknar kön? s 42

5:3 Hur kan förskollärare arbeta för ett mer jämställt utbud av huvudkaraktärer i barnböcker på förskolor?:s 43

Avslutningsvis: s 46

Efterord: s 47

Referenslista: s 50

Tillägg

Följande rapport är omarbetad efter en uppsats som skrevs 2016 av mig, Ann-Charlotte Kindmark och Olivia Hjorth på Förskolläraryrket vid Göteborgs Universitet. Olivia har gett sitt medgivande till att jag offentligt får hantera och använda hela eller delar av vår gemensamma uppsats.

Ann-Charlotte Kindmark sommaren 2019

Sammanfattning

Tidigare studier har visat att pojkar är norm som huvudkaraktär i barnböcker. Därför valde vi i vår studie att pröva om denna hypotes stämde i det bokbestånd som fanns på sju olika kommunala förskolor i Göteborg. Detta gjorde vi genom att utföra en kvantitativ studie där vi räknade och kategoriserade böckerna utifrån huvudkaraktärernas kön. Därefter sammanställde vi statistiken i stapeldiagram. I vår studie framkom det att pojkar fortfarande är i majoritet som huvudkaraktärer i de böcker vi studerat ute på förskolorna. Vi redogör för orsakerna till varför könsfördelningen är ojämsställd. Eftersom pojkar är i större majoritet i de översatta barnböckerna än i de svenska originalutgåvorna visar vi även statistik på detta. Då vi också såg mönster angående den ojämsställda könsfördelningen i de böcker som är utgivna före år 2000 framför vi ett resonemang kring detta. Slutligen för vi en diskussion om hur förskollärare kan arbeta normkritiskt för att påverka så att det blir ett mer jämställt utbud av huvudkaraktärer i barnböckerna på förskolor.

Vi vill tacka förskolechefer, personal och barn som med intresse och nyfikenhet tagit emot oss så att vi kunde genomföra vår studie. Utan er vänlighet att ta emot oss hade denna studie inte varit möjlig. Hoppas resultatet från era förskolor har kunnat bidra till ert utvecklingsarbete. Tack Birgitta Josefsson, vår handledare, för att du har delat med dig av dina gedigna kunskaper om forskning kring barnlitteratur.

Tack till alla barn som vi mött och möter ute på olika förskolor som dagligen påminner varandra och oss vuxna om att ifrågasätta normer.

Ann-Charlotte Kindmark & Olivia Hjorth, Göteborg, våren 2016

1. Inledning

Under våren 2012 skrev bokförläggarna Salmson och Tomicic (2012, 11 maj) en debattartikel i Svenska Dagbladet där de uttryckte sig enligt följande: "Detta borde leda till ett ramaskri i ett land som har så höga ambitioner för jämställdheten." (Salmson & Tomicic, 2012)

Det Salmson och Tomicic (2012) gjort var att räkna samman tio års sifferstatistik från Svenska barnboksinstitutet angående huvudkaraktärens kön i utgivna bilderböcker för barn. De avslutade sin artikel med att rikta en uppmaning till politikerna att anslå resurser till utbildning och kunskap för pedagoger, så att de har möjlighet att uppfylla de lagar och styrdokument som reglerar den verksamhet de arbetar i.

Hösten 2013 påbörjade vi vår utbildning till förskollärare och vi har från den tiden läst och läser fortfarande en mängd böcker tillsammans med barn ute på olika förskolor. Vid varenda en av dessa lässituationer har vi båda två, på olika håll, upplevt att det fortfarande finns en tydlig ojämställdhet angående vilka som får agera som huvudkaraktärer i de böcker som finns tillgängliga för barnen. Vi ville pröva hypotesen att pojkar är norm som huvudkaraktär i barnböckerna som finns på ett antal förskolor.

Vi innehar inte några politiska mandat och kan därför inte föreslå resurser till utbildning i det jämställdhetsarbete som Salmson och Tomicic (2012) föreslog i sin artikel. Men det vi kan göra är att som förskollärare dela med oss av våra kunskaper och vår vilja till förändring. Detta vill vi göra genom att börja med och leda er läsare genom statistik som visar på hur könsfördelningen ser ut bland huvudkaraktärer i böcker, tillgängliga för barn på sju olika förskolor i Göteborg våren 2016. Därefter för vi en diskussion kring varför det ser ut som det gör. Vi redogör även för varför det är till hjälp att räkna kön som en del i ett jämställdhetsarbete samt hur resultatet kan användas i ett vidare normkritiskt utvecklingsarbete.

Våra frågeställningar:

- Hur ser könsfördelningen ut bland huvudkaraktärer i de böcker som finns tillgängliga för barn på ett antal förskolor i Göteborg?
- Vilka faktorer påverkar könsfördelningen av huvudkaraktärer i barnböckerna?
- Hur kan förskollärare i förskolan arbeta för att erbjuda ett mer jämställt utbud av huvudkaraktärer i böcker?

Det har tidigare bedrivits forskning kring genus och stereotypa framställningar av pojkar och flickor både inom litteratur och bemötande i förskolan. Kåreland (2005, 2013) och Eidevald (2009) är två av de forskare som fokuserat på detta. Både förskola och skola regleras av olika styrdokument som läroplan och skollag. Läroplanen för förskolan lyfter begreppet jämställdhet som en del av förskolans värdegrund. Där står det att ingen ska diskrimineras på grund av kön, att verksamheten inte får präglas av stereotypa könsroller och att pojkar och flickor ska få samma möjlighet till utveckling (Skolverket, 2011). Hur det ska arbetas kring jämställdhet står det däremot ingenting om och inga mål angående vad jämställdhetsarbete innebär finns att tillgå. Vi vill med vår studie bidra till kunskapsfältet genom att visa hur könsfördelningen av huvudkaraktärer ser ut idag, samt hur vi kan arbeta för en mer jämställd fördelning.

Som stöd för vår studie använde vi oss av den statistik som årligen utarbetas av Svenska barnboksinstitutet (2016), som förkortas SBI. Den barn- och ungdomslitteratur som givits ut under det senaste året delas in i olika kategorier. I kategorin bilderböcker sammanställs fördelningen av huvudkaraktärers kön i svenska och översatta förstaupplagor. Den senaste sammanställningen i denna kategori är från 2015 års förstaupplagor och visar att det då förekom 86 flickor, 74 pojkar och tio par som huvudkaraktärer i svenska originalutgåvor. Bland de översatta bilderböckernas förstaupplagor är fördelningen 37 flickor, 53 pojkar samt fyra par. SBI började publicera sifferstatistik kring könsfördelning av huvudkaraktärer år 2002. Om vi jämför den statistik som

publicerats från 2002 fram till 2015, har fördelningen av huvudkaraktärens kön i de svenska originalutgåvorna, gått från att pojkar konstant varit i majoritet till att flickor år 2015 istället är i majoritet. I de översatta bilderböckernas förstaupplagor är det fortfarande pojkar som dominerar som huvudkaraktärer.

Eftersom barnböcker som är översatta till största del har engelska som originalspråk, (Svenska barnboksinstitutet, 2016) är forskning utanför Sverige relevant för vår studie. McCabe, Fairchild, Grauerholz, Percosolido och Tope (2011) har i sin forskning undersökt representationen av flickor och pojkar i boktitlar och bland huvudkaraktärer i 5618 barnböcker under 1900-talet i USA. När de genomförde sin studie använde de sig av tre olika bokkällor: Caldecott award-winning books mellan åren 1938-2000, Little golden books mellan åren 1942-1993 och Childrens catalog mellan åren 1900-2000. Deras studie visade att pojkar förekom nästan dubbelt så ofta i boktitlar jämfört med flickor och 1,6 gånger oftare som huvudkaraktär.

I Florbäck Pershagens (2004) magisteruppsats skriver författaren om en överrepresentation av pojkar i barnböcker. Hon har gjort en studie, likt den McCabe et al. (2011) gjorde i USA, där hon undersökte könsfördelningen av huvudkaraktärer i svenska originalutgåvor. Florbäck Pershagen (2004) har främst studerat Bibliotekstjänsts sambindningslistor, där statistik rörande recensioner presenteras. Anledningen till att Florbäck Pershagen (2004) har valt att utgå ifrån sambindningslistorna är att det är den tjänst som de flesta bibliotek använder när de ska köpa in nya böcker. Eftersom många av de böcker som finns listade ännu inte finns tillgängliga är dessa recensioner viktiga för att bibliotekarier ska kunna göra ett urval vid nya inköp. Florbäck Pershagen (2004) hänvisar till statistik från Svenska barnboksinstitutet och tidskriften Svensk Bokhandel när hon diskuterar könsfördelning av huvudkaraktärer. Enligt Florbäck Pershagens (2004) studie visar sambindningslistorna, SBI och Svensk Bokhandel att pojkar dominerar som huvudkaraktär i de barnböcker som utgivits när studien genomfördes år 2004. Författaren hävdar att pojkar ofta får representera barnet i

böckerna och att detta kan ses som en norm inom barnboksgenren. I en intervju som Svensk Bokhandel (Florbäck Pershagen, 2004) gjorde med ansvariga personer på olika barnboksförlag diskuteras varför de tror att det ser ut som det gör. En förklaring som de tillfrågade ger är att det kan finnas en slags vanföreställning om att det är mer intressant att skriva om pojkar eftersom de anses vara mer fartfyllda.

Asplund Carlsson (1993) gjorde en enkätundersökning, som gick ut till femtio olika förskolor i Göteborg. Hon ville undersöka dels vilka böcker som höglästes för barnen, dels förskolepersonals uppfattning om vad som uppskattas av barnen. Hon redogör i sin studie för bilders betydelse när personal i förskolan gör sitt urval av barnböcker, där hon menar att det finns tydliga föreställningar kring vad personalen anser att barn i olika åldrar klarar av att ta till sig. För de yngsta barnen handlar det om att barnböckerna ska innehålla både många och stora bilder som konkret hör till texten och att barnen med stigande ålder kan hantera färre antal bilder i förhållande till text. I studien gör Asplund Carlsson (1993) text- och bildanalyser av de böcker som frekvent läses för barnen på förskolorna. Hon skriver om hur text och bild är beroende av varandra och att dessa ibland kan motsäga varandra, vilket ställer höga krav på barns kognitiva förmåga. Hon menar att mot bakgrund av detta kan vi inte säkert veta hur barn i förskoleålder uppfattar dessa böcker. I sin studie redovisar hon att i de böcker som personalen läser för de yngre barnen är talande djur med kläder vanligt förekommande, vid sidan av böckerna om Max av Barbro Lindgren. För de äldre barnen läses böcker om Alfons av Gunilla Bergström och Pettsson av Sven Nordqvist samt kapitelböcker av Astrid Lindgren. Asplund Carlsson (1993) påvisar att just böcker av Astrid Lindgren, som till exempel de om Mio, Skorpan och Ronja, är något som diskuteras bland personalen med anledning av att de är tveksamma till hur förskolebarnen kan hantera dessa berättelser. Hon påvisar också att de nya böcker som kommer ut vid denna tidpunkt inte finns ute på förskolorna i någon större utsträckning. Det är intressant för oss att Asplund Carlsson (1993) gjort en liknande studie som vår

samt att hon redogör för den tidens äldre och nya barnböcker som diskuterades för över 20 år sedan.

1.1 Genusforskning i förskolan och barnböcker

Eidevald (2009) har studerat hur flickor och pojkar positionerar sig i relation till varandra samt hur förskollärarna bemöter flickor och pojkar i olika situationer. Som metod har han använt sig av videoobservationer och fokusgrupper på två olika förskolor. Eidevald (2009) visar i sitt resultat att förskollärare tror att de inte bemöter barnen på ett stereotyp vis, men i hans observationer framgår det att detta sker. I en del av avhandlingen skriver han om hur könsrepresentationen ser ut i de böcker som finns i förskolan. Han skriver att den norm som oftast råder är att det är en pojke som är huvudkaraktär i de böcker, pedagogiska spel och läromedel som finns i verksamheten. Det för med sig att det som anses vara pojkaktigt blir det normala och flickor blir därmed något avvikande. En risk med detta, anser författaren, är att flickor ofta uppfattar sig själva som en slags biroll till pojkarna, inte bara i litteraturen utan även rent generellt. Det Eidevald (2009) skriver om att pojkar är en norm inom olika material, är något vi förhåller oss till i vår studie även om vi vill lyfta fram mer exakta siffror angående hur det ser ut i böckerna som finns tillgängliga för barn.

Kåreland och Lindh-Munther (2005) har i sina studier riktat in sig på hur genus konstrueras i barn- och ungdomsböcker i förskola och skola. De har i en kvalitativ enkätstudie bett personalen på fyra förskolor med sammanlagt 20 avdelningar att svara på frågor kring litteraturen som läses på förskolan. Förskolorna är inte slumpmässigt utvalda utan har tidigare arbetat med ett språkprogram som innehöll litteratur och bokläsning eller är jämställdhetsorienterade. Enkäten är uppdelad i två delar där det i den första delen förekommer frågor om bokbestånd, genrer, mest återkommande författare och vilka regler kring barnens användning av böcker som finns. Den andra delen består av en litteraturdagbok där pedagogerna ombeds att föra anteckningar kring de lässtunder de har på förskolan. Här antecknas saker som vilken tidpunkt de läser, syftet med

aktiviteten, titel, författare och vilka som deltar. En fråga som förekommer i enkätstudien är om den större delen av bokbeståndet är svenska originalutgåvor eller översatt litteratur. Här är böckerna som är svenska originalutgåvor i majoritet. Studien visar att flera återkommande författare läses på de olika förskolorna. Dessa är bland andra Astrid Lindgren, Gunilla Bergström, Sven Nordqvist och Barbro Lindgren. Kåreland och Lindh-Munther (2005) diskuterar även den svenska barnboksdebatt som förekom i samhället under tiden då studien genomfördes. I den debatten behandlades frågan om att det finns en manlig dominans bland huvudkaraktärerna i de barnböcker som barnen möter i förskolan. Detta bekräftas i Kåreland och Lindh-Munthers (2005) studie.

Av de mest återkommande titlarna i Kåreland och Lindh-Munthers (2005) studie framkommer det att bland huvudkaraktärerna i böckerna är könsfördelningen 50 pojkar och 20 flickor. De redogör också i sin studie för hur olika könsmonster framställs i barnböcker samt hur pojkars och flickors agerande porträtteras utifrån deras kön. Kåreland och Lindh-Munther (2005) kompletterar sin kvantitativa enkätstudie med en kvalitativ intervjustudie, där pedagogernas funderingar kring genusfrågor i den skönlitteratur som finns tillgänglig i förskolorna diskuteras. I redovisningen av resultatet visar dessa studier att både flickor och pojkar i förskolan, enligt pedagogerna, är intresserade av böcker med spänning och humor. Författarna skriver att det förekommer att flickor vill läsa om prinsessor medan pojkar hellre läser faktaböcker. Intressant för vår studie är att Kåreland och Lindh-Munther också presenterar ett resultat där de visar att förskollärarna i den jämställdhetsorienterade förskolan gör medvetna val utifrån genusperspektivet till skillnad från de förskolor som inte har ett uttalat jämställdhetstänkande.

Kåreland och Lindh-Munther (2005) hänvisar i sin text till författaren Appleyard (1994). Han skriver i sin bok *Becoming a Reader* om hur vi blir läsare samt hur vi utvecklas som läsare från att vi är barn till vuxenåren. Hans bok är indelad i olika kapitel där han redogör för hur vi utvecklas i den tidiga barndomen, senare

barndomen, tonåren, yngre vuxenåren och slutligen till fullvuxna läsare. Han beskriver att yngre barn i förskoleåldern förstår världen i fragmentariska delar. Via högläsningen kan de få ta del av att vidga sin värld och i leken utveckla olika roller. Appleyard (1994) skriver att flickor i den yngre skolåldern hellre läser om karaktärer som är flickor med stereotypt feminina egenskaper och att pojkar hellre vill läsa om karaktärer som är pojkar med stereotypt maskulina egenskaper. En förklaring till detta kan enligt Appleyard (1994) vara vilket utbud av böcker barnen erbjuds i tidigare åldrar.

Kåreland redogör i sin bok från 2013 för hur barnböcker ändrar karaktär på olika sätt kopplat till hur barnsynen i samhället sett ut vid olika tidpunkter. Hon belyser även barnboken i det mångkulturella samhället samt hur barnboken står sig i förhållande till andra medier som TV och internet. Här menar hon att det är medierna som skapar de sociala referensramarna och inte den verklighet vi lever i. Hon belyser barnlitteraturen utifrån ett genusperspektiv och ställer frågan: "Hur busig får en kattflicka vara?" (Kåreland 2013, s. 163). Frågan handlar om den uppmärksammade serien av böcker om kattflickan Snurran av Eva Bergström och Annika Samuelsson som diskuterats i debattinlägg, recensioner och ute på olika förskolor. Kåreland (2013) påvisar också att det i skolans litteraturundervisning fortfarande är mannen som är norm och att barn redan i förskolan kommer i kontakt med mestadels pojkar som karaktärer i böckerna. Men hon påtalar att det är förändringar på gång:

I ett genusperspektiv är det av intresse att titta på könsfördelningen mellan manliga och kvinnliga huvudkaraktärer i barnlitteraturen. I bilderböckerna har manliga huvudpersoner länge dominerat över kvinnliga. Pojkarna har ofta varit busiga och aktiva, medan flickorna varit söta och fogliga. Men så är det inte längre. Bilderbokens småflickor är numera starka och kaxiga. Det traditionella mönstret för manligt beteende tycks också ifrågasatt. Det ryms idag inom barnbokens pärmar pojkar som är både osäkra och ängsliga och dessutom ömt vårdande och kärleksfulla. (Kåreland, 2013, s. 36)

Intressant för vår studie är att Kåreland (2013) skriver om könsfördelning mellan kvinnliga och manliga huvudkaraktärer i barnlitteratur och kopplar denna till ett genusperspektiv, vilket vi inte kommer att göra i någon större utsträckning i vår studie. Att hon skriver om samhället kopplat till barnboken både utifrån mångkulturella och historiska aspekter är av intresse för oss att föra fram, då vi sätter vår studie i relation till samhället och förskolans uppdrag.

1.2 Barnboken i förskolan

Simonsson (2004) gjorde i sin avhandling gruppintervjuer med personal på två olika förskolor där hon ställer frågor kring pedagogernas syn på böcker i förskoleverksamheten och vad barnboken kan bidra med. Hon observerar också specifikt barnen vid högläsningssituationerna. De barn hon har valt att fokusera på vid dessa situationer är fyra år gamla. När pedagogerna diskuterar i fokusgrupper framkommer det att de ser barnboken som en del av barnkulturen. Deltagarna anser även att boken är viktig för barnen och att de bör komma i kontakt med böcker under sin förskoletid. Barnboken används som ett verktyg för språkutveckling där barnen får chans att vidga sitt ordförråd. De ser språk som en del av lärandet och därför kan bokaktiviteter bidra till ett sådant lärande. Pedagogerna diskuterar även boken som ett slags kunskapsfält där själva innehållet kan hjälpa till i barnens utveckling. Här nämns exempelvis Alfons-böckerna av Gunilla Bergström där situationer uppstår som barnen kan identifiera sig med i sin vardag. Pedagogerna i fokusgruppen är överens om att böcker hjälper till att utveckla barns fantasi. När någon högläser en berättelse, kan barns egen fantasi hjälpa dem med deras föreställningsförmåga och kreativa utveckling. Simonsson (2004) visar i sin studie att böckerna är viktiga i en rad olika avseenden i förskolan. Det som författaren lyfter fram som ett viktigt resultat är:

Denna studie har alltså visat att barnen inte är passiva mottagare av denna vuxen-producerade och erbjudna barnkultur, utan att de ständigt skapar nya meningar och förståelser kring densamma, vilket hjälper dem att förstå sina

egna sociala liv såväl på som utanför förskolan. (Simonsson, 2004, s. 208)

Vuxna pedagoger kan enligt Simonsson (2004) ha många goda intentioner med användandet av bilderböcker i förskoleverksamheten. Det hennes studie också visar är att barn kan skapa sitt eget lärande genom att använda sig av böcker i sina sociala liv. I barninitierade aktiviteter kan böckerna få olika användningsområden och status. Detta kommer vi att förhålla oss till i vår diskussion gällande böckernas roll i barnens liv.

Damber, Nilsson och Ohlsson (2013) har med hjälp av förskollärarstudenter samt studenter inom förskolläraryrket genomfört en observationsstudie. De har studerat hur högläsning sker samt hur frekvent den sker på 40 olika förskolor under en veckas tid. Studenterna har efter observationerna skrivit en sammanfattande text som Damber et al. (2013) har sammanställt. Sammanställningen av observationerna visar att högläsning i förskolan endast förekommer vid enstaka tillfällen även om pedagogerna visar på en medvetenhet om skönlitteraturens betydelse för barns lärande och utveckling. Utifrån studiens resultat ger Damber et al. (2013) förslag på hur litteratur kan användas vid olika boksamtal, uppföljande lekar samt tematiska arbeten inom förskolan. De diskuterar läsvidan som en del av dagen då det enligt deras resultat förekommer litteraturläsning. Damber et al. (2013) betonar att litteraturläsning och samtal om det lästa bidrar till barns möjligheter att få kunskaper både om sig själva och hur omvärlden ser ut. De påtalar att förståelsen för vad böcker förmedlar och hur innehållet kan reflekteras över bidrar till att vidga barns vyer. Då vi för ett resonemang i diskussionsdelen kring om det spelar någon roll vilket kön huvudkaraktärer har, kommer vi att förhålla oss till Damber et al. (2013).

1.3 Huvudkaraktärer

Nikolajeva (2004) har i sin forskning studerat olika barnböckers textuella strukturer. Hennes material består av barn- och ungdomsböcker som funnits med på kurslistor i högskoleundervisning inom barn och ungdomslitteratur. Hon belyser vad barnlitteratur är, både vad avser litterära och pedagogiska aspekter samt skriver om barnboksforskningens olika teorier och metoder. Hennes fokus ligger på den narrativa delen där hon studerar texters uppbyggnad och berättarteknik, vad som berättas och hur det berättas. Händelsers olika tidsstrukturer granskas och hon analyserar olika berättarperspektiv, som personligt eller

opersonligt. Hon studerar också hur närvarande berättaren är i texten. Nikolajeva (2004) redogör för att personer, även kallade karaktärer, kan vara människor, djur eller föremål. Dessa agerar på olika sätt och för handlingen framåt. En huvudperson, huvudkaraktär, är enligt henne den som finns med frekvent i både händelseförlopp och bilder samt i titel. Hon framhåller dock att huvudkaraktärens namn inte alltid framkommer i titlar samt att vi kan göra olika tolkningar angående vem som är huvudkaraktär när vi granskar böcker närmare.

Vidare visar hon hur huvudpersoner i barnböcker, till skillnad från vuxenböcker, ofta framställs som kollektiva eller i par, även om det också förekommer individuella huvudpersoner.

Något som förekommer både inom barnlitteratur och vuxenlitteratur är enligt Nikolajeva (2004) bipersoner. I barnböcker där det finns en ensam individuell huvudperson kan det i vissa fall förekomma ett djur eller ett föremål istället, som huvudpersonen förhåller sig till. Hon visar i sin analysstudie hur huvudpersoners olika drag framställs. Här menar hon att en litterär person kan beskrivas både genom inre och yttre drag, till exempel genom sitt beteende, uttalanden och utseende. Yttre beskrivningar om personers utseende är enligt Nikolajeva (2004) mer vanligt i böcker som handlar om flickor och författaren resonerar kring om detta bygger på stereotypa föreställningar om att flickor generellt bryr sig mer om sitt utseende än vad pojkar gör. Ytterligare en aspekt som Nikolajeva (2004) visar på är att författare helst väljer att skriva om en person som har samma kön som författaren själv.

Ändå händer det oftare att kvinnliga författare väljer att skriva om pojkar än att manliga författare väljer att ha en flicka som huvudperson. Detta bidrar till förklaringen varför könsfördelningen av huvudkaraktärer ser ut som den gör.

2. Teoretisk anknytning

Eek Karlsson och Elmeroth (2012) skriver att om någon använder sig av ett normkritiskt perspektiv ger det en möjlighet att synliggöra normativa strukturer. Martinsson och Reimers (2008) beskriver en norm som något som vid ett specifikt sammanhang anses vara det normala, vilket i sin tur bär med sig en motsats som uppfattas som det avvikande. Dessa begrepp formas av varandra och det som inte passar in i normen blir något onormalt och mindre värt. När vi granskar normer ur ett normkritiskt perspektiv kan vi ofta se grupper som ställs mot varandra. Det som blir synligt är att den ena gruppen ofta befinner sig i ett överläge gentemot den andra gruppen, där den överlägsna gruppens position förstärks på grund av normer (Eek Karlsson & Elmeroth, 2012). Inom ett normkritiskt perspektiv är det de normer som utgör dessa överlägsna positioner som det går att ställa sig kritisk till. Varför anses dessa grupper mer värda än andra? Om en norm synliggörs kan den därefter granskas och diskuteras angående vad den kan få för konsekvenser.

Begreppet normkritisk pedagogik härstammar från början från begreppet queerpedagogik och började användas i samband med forskningsprojektet: Den Självklara Heteronormativitet som startades år 2005 (Bromseth & Darj, 2010). Flera forskare började då granska skolan som en producent av könsnormer. Även andra ideella organisationer som RFSL och Friends skrev olika texter där de ifrågasatte normer kring kön och sexualitet. Inom projektet började pedagogiken kallas för normkritisk, eftersom projektdeltagarna ville belysa intersektionalitet och rikta kritik mot den makt normer utgör. Begreppet har använts som ett arbetsredskap för att synliggöra de normer som utgör

maktbalanser inom utbildning samt hur dessa normer kan utmanas (Bromseth & Darj, 2010).

Sörensdotter (2010) skriver om vad normer kan innebära och hur de påverkar människor i olika avseenden. När författaren diskuterar normer skriver hon:

Begreppet norm är ett relativt diffust begrepp, men enkelt sagt innebär det idéer om vad som anses vara normalt respektive onormalt, vilket i sin tur skapar förväntningar på individers beteende, utseende, livsstil med mera. Den som passar in i normen bekräftas vanligtvis medan den som avviker från normen riskerar att stereotypiseras, bestraffas eller osynliggöras av sin omgivning. (s. 136-137)

Sörensdotter (2010) fortsätter sedan att problematisera normer i relation till genus. Här menar författaren att dessa normer formar hur vi framställer oss och vad som kan tolkas som manligt eller kvinnligt. Rörelsemönster, klädsel och yrken kan ha olika status gällande de olika könen och vara med och forma normerna kring manlighet och kvinnlighet. Normer förekommer inte enbart ur ett genusperspektiv, utan en normativt hög status formas även genom klass, ålder, etnicitet och funktionsförmåga.

På Göteborgs Stads (2016) hemsida står det att alla verksamheter i stadens regi ska vara inkluderande och därför ska dessa arbeta normkritiskt i sitt dagliga arbete. Detta innefattar de kommunala förskolor som förekommer i denna studie. Förskolorna som finns i Göteborgs Stad antas arbeta normkritiskt och därmed kunna påvisa hur de arbetar för att motverka de normer som kan leda till diskriminering. De barnböcker som finns med i vår studie är bara en liten del av en större verksamhet. Däremot kan representationen av huvudkaraktärer i barnböckerna vara en bra ingång för att se om det finns en mångfald som representerar stadens befolkning.

Vi har valt att anta ett normkritiskt perspektiv. Vår hypotes i denna studie är att pojkar är norm bland huvudkaraktärer i barnböcker som finns på förskolor. Den tidigare forskning vi redovisat samt

våra egna erfarenheter kring bokläsning tillsammans med förskolebarn styrker denna hypotes.

2.1 Centrala begrepp

Enligt diskrimineringslagen (SFS 2008:567) innebär begreppet *diskriminering* att någon missgynnas eller behandlas sämre på grund av könsöverskridande identitet, kön, sexuell läggning, ålder, religion eller annan trosuppfattning, etnisk tillhörighet eller funktionsnedsättning. Detta kan ske både direkt och indirekt. Skolverket utförde år 2009 på uppdrag av regeringen en rapport där de genomförde gruppintervjuer med 529 barn, elever och studerande angående trakasserier och diskriminering. Syftet var att få fördjupade kunskaper om diskriminering och trakasserier mellan barnen, eleverna och studenterna men också från huvudmän, skolledning och annan personal i de olika verksamheterna. Rapporten är uppdelad i olika områden där individer som tillhör grupperna barn, elever och studerande har fått besvara frågor kring diskriminering och trakasserier (Skolverket, 2009). I rapporten framkommer det att de intervjuade personerna upplever diskriminering och trakasserier på grund av sitt kön. Denna rapport återkommer vi till i diskussionen av vår studie.

På regeringskansliets (2014) hemsida står det att *jämställdhet* innebär att män och kvinnor i Sverige ska ha samma rätt att forma sina egna liv och samhället i stort. Regeringens politiska mål är en ekonomisk jämställdhet och rätt till lika lön, jämn fördelning av det obetalda arbetet i hemmet samt ett slut på mäns våld mot kvinnor. Statistiska Centralbyrån, SCB, påvisar att det finns både en kvantitativ samt kvalitativ jämställdhet att mäta inom olika områden (Statistiska Centralbyrån, 2014). Med SCB:s mått råder det en ojämsälldhet kvantitativt om ena könet representeras av 60 procent i en grupp. Vid kvalitativ jämställdhet ska både män och kvinnors kunskaper och erfarenheter tas tillvara inom alla områden i utveckling av samhället. Då vi har valt att ha en kvantitativ ansats i vår studie kommer vi att utgå ifrån

att det råder en ojämställdhet om huvudkaraktärer som är pojkar förekommer i 60 procent eller mer i de barnböcker vi studerat.

Vårt sätt att förstå begreppet *huvudkaraktär* kopplar vi till hur Nikolajeva (2004) beskriver huvudpersoner i böcker. Nikolajeva (2004) menar att en huvudperson, huvudkaraktär, är någon som en berättelse kretsar kring. I många fall förekommer även huvudkaraktären i bokens titel men det är inte alltid det stämmer. Detta är något som vi också märkt när vi undersökt böckerna ute på förskolorna då vi i vissa böcker har behövt bläddra och diskutera med varandra vem som är huvudkaraktär.

När vi i vår undersökning talar om *kön*, har vi valt att enbart utgå ifrån det biologiska könet. Hellman (2010) skriver att begreppet *kön* skiljer sig från engelskans *sex*, som mer syftar på det biologiska könet. Svenskans ord *kön* kan även innebära det sociala könet och det är inte en lika tydlig uppdelning mellan orden *kön/genus* som det är mellan *sex/gender*. Eidevald (2009) använder i sin avhandling begreppet *genus* för att definiera vad som anses som manligt eller kvinnligt och undviker begreppet *kön* i dessa diskussioner. Vi vill här förtydliga att när vi använder oss av begreppet *kön* i vår studie hänvisar vi enbart till det biologiska könet. Vi kommer inte att fördjupa oss kring de stereotypa tillskrivna egenskaper som karaktärerna i böckerna har. I vår studie utgår vi istället från karaktärernas biologiska kön när vi kategoriserar barnböckerna. Vi räknar då i första hand kön som framkommer genom pronomen i texten och i andra hand genom illustrationer där vi tolkar att kläder eller frisyrer visar på en könstillhörighet på den figur vi anser vara huvudkaraktär.

Begreppet *normkritik* har vi valt att förstå enligt begreppet *norm* som vi hänvisar till Martinsson och Reimers (2008) under rubriken teoretisk anknytning. Vid arbete med ett normkritiskt perspektiv ställer sig personer kritiska till de normer som synliggörs. I Nationalencyklopedin (NE, 1996) står det att om en person är *kritisk* till något/någon angrips det genom att peka på misstag eller felaktigheter i exempelvis någons handlingar eller yttranden.

När någon antar en normkritisk ansats är det en eller flera normer personen ställer sig kritisk mot.

3. Metod

I våra observationer av barnböcker som finns ute på förskolor valde vi att endast studera och visa resultat kring vilket kön huvudkaraktärer har. Genom att använda detta arbetssätt går det varken att tydligt urskilja stereotyp eller icke stereotyp framställda huvudkaraktärer som Kåreland och Lindh-Munther (2005) och Nikolajeva (2004) har kunnat redogöra för. I princip kan vårt sätt att kategorisera böckerna ge ett innehåll där flertalet stereotypa skildringar av kön finns med. Vi är även medvetna om att det i vår statistik förekommer böcker om flickor och pojkar som är normbrytande och att dessa enbart har kategoriserats efter huvudkaraktärens kön. Vi tänker ändå att vårt val av metod kommer att synliggöra en ojämsställd könsfördelning oavsett hur pojkar och flickor framställs i böckerna.

Vi har använt oss av en kvantitativ ansats för att kunna besvara frågeställningen, hur könsfördelningen bland huvudkaraktärer ser ut i de barnböcker som finns tillgängliga för barn på ett antal förskolor. I studien har vi prövat hypotesen (Byström & Byström, 2011) att pojkar är den norm som uppvisas bland huvudkaraktärer i barnböcker ute på förskolor.

3.1 Genomförande

Vi valde att geografiskt studera en utvald stadsdel där vi kunde förflytta oss mellan två förskolor på en och samma dag. Vi valde ut Västra Göteborg, som är en stadsdel med olika socioekonomiska områden. Detta val av stadsdel skulle även göra det möjligt för oss att se om det finns skillnader eller likheter mellan olika socioekonomiska områden. Vi började med att skicka ut en förfrågan via mail till 15 olika förskolechefer som tillsammans ansvarar för 43 kommunala förskolor. Öarna som tillhör Västra Göteborg valdes bort på grund av att restiden skulle bli för lång till dessa. Svarstiden för att vara med i studien sattes till

fyra arbetsdagar. Vi räknade med att få tillräckligt många svar för att få ihop cirka tio förskolor som geografiskt är placerade över stadsdelen. Då vi efter tre dagar inte mottagit några svar började vi personligen och via telefon söka förskolechefer. Det visade sig då att de personer vi talade med inte hade mottagit vår mailförfrågan. Vi arbetade i detta läge vidare men nu genom att ringa runt till olika förskolor utefter de listor med kontaktuppgifter vi skrivit ut. De flesta förskolechefer som svarade var positivt inställda till att deras förskola skulle vara med i studien. Men att ringa runt till olika chefer, som inte alltid var tillgängliga, och även till personal på de olika avdelningarna för att boka in besök tog mer tid än vad vi planerat att lägga i denna fas av arbetet. Detta gjorde att vi landade i besök på sju förskolor, istället för tio, som geografiskt var placerade inom olika områden i stadsdelen.

Vi hade utarbetat en kategoriseringsmall som arbetsverktyg när vi utförde observationerna av de böcker som fanns tillgängliga för barnen. Med tillgängliga menar vi böcker som barnen dels kunde nå upp till själva, även där det för vissa behövdes en stol för att nå, dels böcker som de fick lov att ta själva. På plats lyfte en av oss fram böckerna och läste titlarna för den andra som skrev ner dessa på dator under de fyra kategorierna: "pojke", "flicka", "båda" samt "outtalat". Vi dokumenterade titlar, författare, illustratörer samt årtal gällande utgivningsår eller tryckår, beroende på hur vi tolkade de olika årtalen som stod i böckerna. Vi dokumenterade också ifall böckerna var svenska originalutgåvor eller översatta. I de fall det fanns dubletter räknades de som två böcker vid räkningen. I vår studie förekom tre böcker skrivna på engelska, en med en pojke som huvudkaraktär, en med en flicka som huvudkaraktär samt en som kategoriserats som "båda". Boken som har en pojke som huvudkaraktär och boken som har en flicka som huvudkaraktär är inte medräknade i diagram 1:2 eftersom de varken är svenska originalutgåvor eller böcker som är översatta till svenska (se bilaga 1). Den bok som är kategoriserad som "båda" anges inte i diagram 1:2 eftersom det enbart hänvisar till kategorierna pojke och flicka. I de fall då vi inte direkt kände till vilka böckerna var, fick en av oss bläddra igenom och läsa texten för att se om det framkom ett pronomen som han eller hon. När vi räknat

könsfördelningen av olika huvudkaraktärer ingick alla figurer oavsett om de framställdes som personer, djur eller andra varelser. Gemensamt för alla dessa huvudkaraktärer var att de kunde förekomma i både titel och på de flesta bilderna i boken. I vissa fall framkom inte figurens namn i titeln men var frekvent förekommande i text och bild (Nikolajeva, 2004).

Då vi löpande dokumenterade titlar, författare, illustratörer och årtal vid våra besök blev det ibland svårt att avgöra hur vi skulle återge årtalen. Flera böcker byggde på nyutgåvor och emellanåt fanns det olika årtal angivna för författare och illustratörer. Även äldre texter kunde vara omskrivna av nya författare. Vi har inte varit helt konsekventa i hur vi dokumenterade alla dessa olika slag av böcker. På plats valde vi att lösa det genom att återge de namn vi kunde utläsa som var kopplade till just de böcker vi hade i handen. I de fall där det fanns flera årtal valde vi att återge det äldst angivna året. Detta medför att vi fått fram årtal som kan gälla både utgivningsår eller tryckår för förstaupplagor samt senare upplagor. Utifrån dessa data kan vi inte visa en tillförlitlig statistik kring utgivningsår för olika böcker. Därför har vi valt att i resultatdelen istället visa på det mönster vi sett i förekomsten av nyare och äldre barnböcker ute på de sju förskolorna vi har studerat. Vi har i resultatdelen valt att skriva om böckerna inom två olika tidseror. Den första består av böcker som är utgivna och tryckta i olika upplagor fram till och med år 1999. Den andra består av böcker som är utgivna eller tryckta från år 2000 och framåt.

Vid kategoriseringen utgick vi först och främst från hur huvudkaraktärer benämndes som en pojke eller flicka eller med ett pronomen som han eller hon i texten. Då det inte framkom ett kön i texten, tittade vi istället på vad bilderna signalerade i form av utseende. Ibland framgick det mycket tydligt via de yttre drag som Nikolajeva (2004) skriver om, här kunde det handla om frisyrer och kläder. Av de barnböcker där huvudkaraktärens kön inte framgår tydligt, kan det vara möjligt att någon annan skulle göra en annan kategorisering. Byström och Byström (2011) påtalar att det kan förekomma både medveten och omedveten snedvridning vid insamling och avläsning av data eftersom

värderingar kan lysa igenom. Här vill vi påpeka att vi valt att hellre fria än fälla böcker som skulle kunna stödja vår hypotes, för att undvika den snedvridning som Byström och Byström (2011) belyser. I barnböcker där en man eller pojke återkommer som huvudkaraktär men där titlar och innehåll visar på att det förekommer flickor som har en lika stor roll i boken har vi kategoriserat dessa under "båda". Exempel på sådana barnböcker är *Barbapapa födelsedagen* (Tilson & Taylor, 2009) och *Alfons och Milla* (Bergström, 1985) samt *Billy och arga Lotta* (Stenberg & Lepp, 1992). Böckerna om den vilda bebin, av Barbro Lindgren och Eva Eriksson har vi kategoriserat under "pojke", förutom boken som har titeln *Mamman och den vilda bebin* (Lindgren & Eriksson, 1980). Den har vi valt att sätta under kategorin "båda" eftersom både mamman och bebin förekommer i titel och löpande i berättelsen samt att de båda syns på bilderna. Just denna bok skulle möjligen ett barn uppfatta på ett annat sätt enligt det som Nikolajeva (2004) påvisar att barnläsare och vuxenläsare kan ha olika uppfattning om vem som är huvudkaraktär. Böckerna om Anna och långa farbrorn av Inger och Lasse Sandberg har vi kategoriserat som "båda" eftersom både Anna och farbrorn förekommer i titeln samt finns med i text och på bilder löpande i berättelserna. Mot bakgrund av det Asplund Carlsson (1993) påvisar, att vi inte säkert vet hur barn uppfattar bilder och text i förhållande till varandra, kanske olika barn skulle uppfatta vem eller vilka som är huvudkaraktär i dessa böcker på olika sätt. Sångböckerna där karaktärerna Ellen och Olle står med på omslaget, av Catarina Kruusval samt vissa exemplar av Britt G Hallquist fanns i olika varianter på flera förskolor. Dessa har vi valt att kategorisera som "båda", även om sångtexten i boken har en man eller pojke som huvudkaraktär. Böcker som innehåller sånger, ramsor eller flera olika berättelser är även de kategoriserade som "båda". Då vi undersökt de barnböcker som finns tillgängliga för barn på förskolorna, har vi noggrant gått tillväga när vi läst och dokumenterat titlarna. Både vi och vår handledare har därefter gått igenom listorna och samtalat om titlar som kan ha hamnat i fel kategori och rättat till dessa.

Faktaböcker återfinns under kategorin "outtalat", även om vi valt att kategorisera några av dessa under ett visst kön eftersom det framkommit ett sådant i text eller bild. I de först utgivna böckerna om Bebben, som fanns på flera förskolor, framkom inte vilket kön huvudkaraktären har varken i texten eller, enligt oss, via bilderna, därför kategoriserades dessa böcker som "outtalat". Vid uppföljande utgåvor och med nya titlar skrivs Bebben som en hon och då kategoriserades dessa böcker under kategorin "flicka".

Resultatet av studien visas genom att vi redogör för siffrorna i antal och procent löpande i texten samt i två olika stapeldiagram 1:1 och 1:2. Dessa stapeldiagram är placerade i direkt anslutning till där siffrorna nämns, på det sätt som Stukat (2005) redogör för. Då vi har tre titlar på engelska med i vår studie har vi valt att plocka bort dessa från stapeldiagram 1:2, då de varken kan räknas som svenska originalutgåvor eller översatta böcker.

Utifrån vad vi redovisar angående hur vi har gått tillväga vid insamling av data samt kategorisering, menar vi att vår statistik har reliabilitet, alltså visar en pålitlighet. När det handlar om att generalisera det resultat som framkommit på de sju förskolor i Göteborg som vi har studerat, kan vi inte säkert säga att detta gäller på alla förskolor i Göteborg och absolut inte över hela landet. Möjligen hade vi fått ett annorlunda resultat om vi bara studerat barnböcker på förskolor som uttalat arbetar både genusmedvetet och normkritiskt. Det vi säkert kan säga med vår studie är hur könsfördelningen av huvudkaraktärer såg ut på dessa sju förskolor vid tidpunkterna för våra besök. Vi kan därmed inte visa på en giltighet om någon skulle besöka samma förskolor idag, eftersom böcker kan ha bytts ut.

3.2 Etik

Vi vill med vår studie inte skuldbelägga någon individ eller grupp av personer för att det är en ojämn könsfördelning av huvudkaraktärerna som finns i barnböckerna på de olika förskolorna. Vi önskar istället att vårt sätt att genomföra studien på kan sprida sig till fler som arbetar inom förskolan eller som i andra situationer läser tillsammans med barn. Vår tanke är att vi kan synliggöra normer och därefter kritiskt granska dem samt diskutera hur vi kan arbeta för att förändra en norm, som kan verka diskriminerande för någon part. Genom detta arbetsätt kan vi tillsammans verka för att det ska finnas ett jämställt utbud av huvudkaraktärer i de barnböcker som finns tillgängliga för våra barn.

4. Resultat

Vi har studerat 1181 barnböcker fördelade på sju förskolor i Västra Göteborg och kategoriserat huvudkaraktärerna som "pojke", "flicka", "båda" eller "outtalat". Nedan redovisar vi resultatet i två olika stapeldiagram. I diagram 1:1 visar vi hur könsfördelningen av huvudkaraktärer i de barnböcker vi undersökt ser ut. Här anger vi siffror i både procent och antal. I diagram 1:2 visar vi hur könsfördelningen ser ut i barnböcker som är svenska originalutgåvor samt översatt litteratur. Även dessa siffror redovisas i procent och i antal. Förskolorna benämner vi i bokstavsordning från A-G. Avdelningarna benämner vi från 1-4. Det resultat som analyseras återfinns i diagrammen nedan.

4.1 Redovisning i diagram

I diagram 1:1 framkommer det att av de 1181 studerade barnböckerna är pojkar som huvudkaraktär 503 till antalet och flickor som huvudkaraktär 249. Par, den kategorin som vi benämner som "båda", förekommer i 240 böcker. I kategorin "outtalat" förekommer faktaböcker men även böcker om personer eller figurer där kön inte benämns, dessa är 189 till antalet.

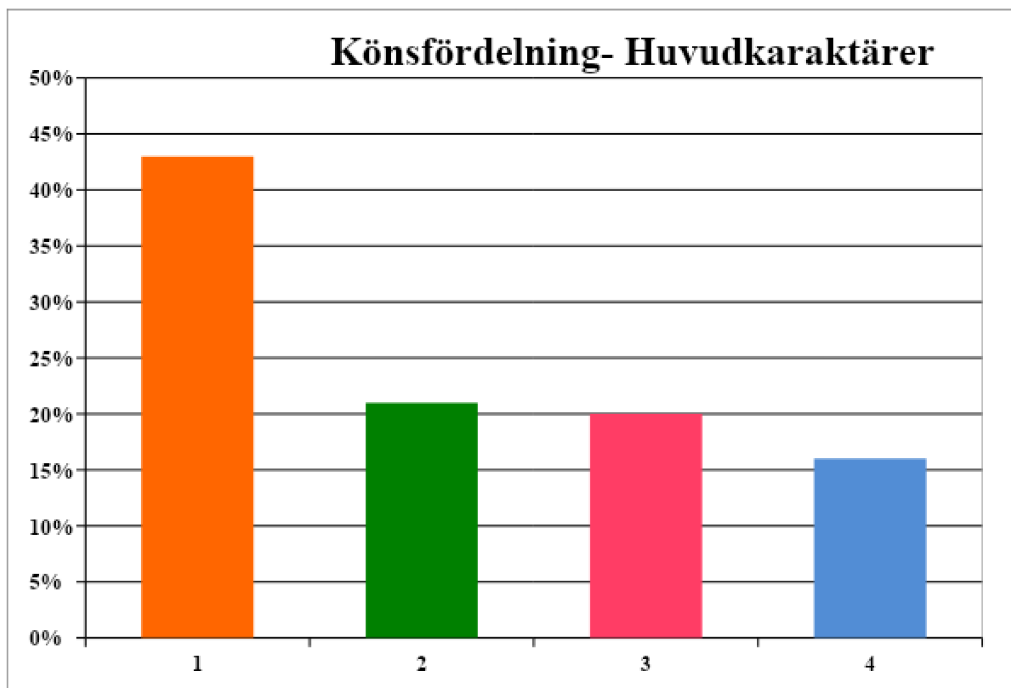

Diagram 1:1

Av de 1181 böckerna är pojkar i majoritet då de utgör 43 procent. Enligt SCB (Statistiska centralbyrån, 2014) råder det ojämställdhet om en del av en grupp uppgår till 60 procent. När vi tar bort kategorierna "båda", som redan är jämställd, och "outtalat", där kön inte förekommer, kvarstår kategorierna "pojke" och "flicka". Slår vi samman dessa två kategorier blir det totala antalet böcker 752. När vi räknar hur många procent huvudkaraktärens kön utgör av detta antal böcker är pojkar 67 procent och flickor 33 procent. Därmed uppnås den statistiska fördelning av kön som SCB använder för att visa på att en ojämställdhet råder.

I vår studie ser vi inga skillnader gällande könsfördelningen av huvudkaraktärer i de böcker som finns tillgängliga för barn på förskolorna inom olika socioekonomiska områden. Däremot finns det skillnader mellan olika avdelningar på samma förskola både

vad gäller antal böcker som finns tillgängliga för barn och hur jämställd eller ojämsälld könsfördelningen bland huvudkaraktärer är. Exempel som visar på detta är förskola A där det finns 62 barnböcker på avdelning A-1, 27 barnböcker på avdelning A-2, 16 barnböcker på avdelning A-3 och tio på avdelning A-4. Om vi jämför alla sju förskolorna kan vi inte heller se huruvida det finns fler eller färre barnböcker kopplat till ålder på barnen. På någon förskola är det färre böcker på yngre barns avdelningar och på andra förskolor finns det fler antal böcker just på dessa avdelningar. När det handlar om könsfördelningen av huvudkaraktärer framkommer skillnader mellan avdelningarna. På avdelning B-1 är fördelningen 29 pojkar och 22 flickor medan det på avdelning B-2 är 37 pojkar och tolv flickor. På förskola D finns det 38 pojkar och elva flickor som huvudkaraktärer på avdelning D-1. På avdelning D-3 fördelades huvudkaraktärerna i barnböckerna som sex pojkar och elva flickor. Denna fördelning av huvudkaraktärer där flickorna var fler än pojkarna förekom endast på avdelningarna D-3 samt A-3 där antalet flickor som huvudkaraktär var sex och pojkarna fem.

För att förklara den ojämsälldhet som framkommer i vårt resultat angående huvudkaraktärers kön, redogör vi för könsfördelningen i den översatta litteraturen och vi kommer även att analysera hur det har sett ut historiskt. Om vi lägger samman enbart kategorierna flickor och pojkar blir antalet böcker 752. Av dessa är då 27 procent översatta. I diagram 1:2 visar vi hur könsfördelningen ser ut i de översatta barnböckerna samt i de svenska originalutgåvor som finns på förskolorna vi har studerat. Här ser vi att det är fler pojkar än flickor i båda fallen men skillnaden är större i de översatta barnböckerna. Nedan visar vi könsfördelningen av huvudkaraktärer i de översatta barnböckerna och de svenska originalutgåvorna.

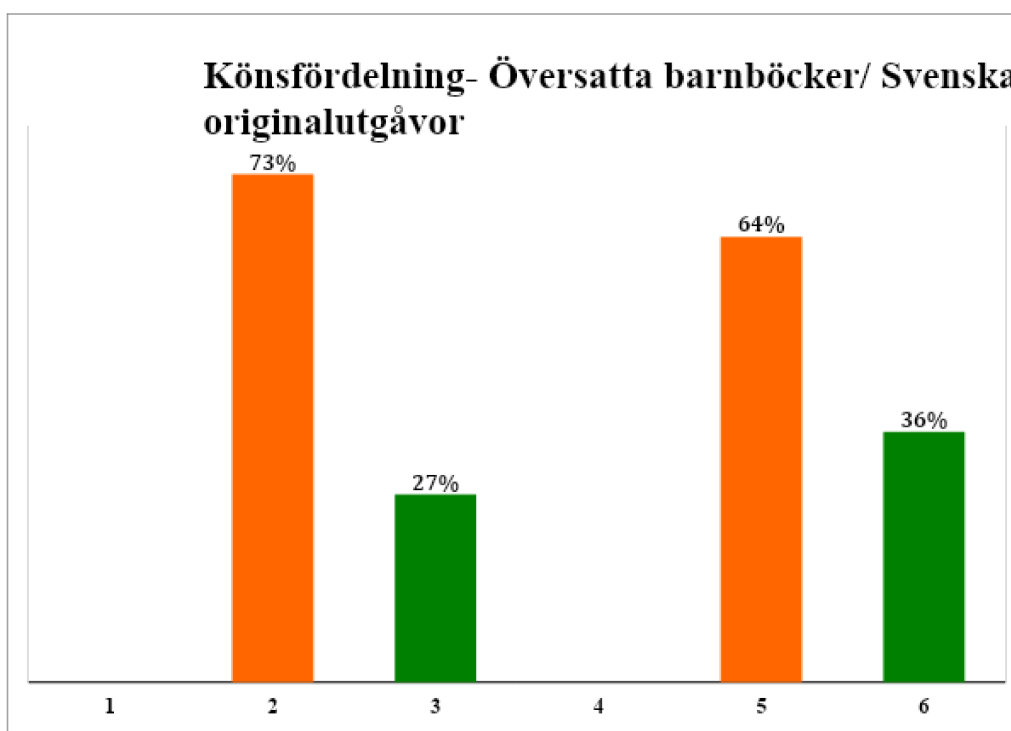

Diagram 1:2

I ovanstående diagram jämför vi könsfördelningen av flickor och pojkar som huvudkaraktärer i de översatta barnböckerna och de svenska originalutgåvorna. I denna tabell är två titlar borträknade eftersom de är skrivna på engelska som originalspråk och inte är översatta. Den tredje boken med engelska som originalspråk är inte heller synlig i diagrammet eftersom den finns under kategorin "båda". Vår studie visar att pojkar utgör normen som huvudkaraktär inom de översatta barnböckerna eftersom dessa förekommer i 73 procent av fallen. I diagram 1:2 går det att utläsa att pojkar är i majoritet även inom de svenska originalutgåvorna, då de utgör 64 procent. Enligt SCB råder det en ojämställdhet om den ena parten representeras i mer än 60 procent av fallen (Statistiska Centralbyrån, 2014). Om vi väljer att inte ha med den översatta litteraturen, får vi fortfarande en majoritet av pojkar som huvudkaraktär men skillnaden i procent blir inte lika stor. Här är fortfarande pojkar i majoritet som huvudkaraktärer vilket gör att normen kvarstår. Ett exempel på

detta är avdelning F-2 där könsfördelningen av huvudkaraktärer är 30 pojkar och 14 flickor. 60 procent av de böcker som finns inom kategorin "pojke" är översatta medan 14 procent i kategorin "flicka" är översatta. Tar vi bort de översatta böckerna är pojkar som huvudkaraktär fortfarande i majoritet i barnböckerna på denna förskola.

Ett mönster som framkommer i studien är hur könsfördelningen ser ut gällande äldre och nyare litteratur. I vår studie finns det exempel på böcker som är utgivna på 1970-talet och sedan har givits ut i nya upplagor på 1990-talet. Detta anser vi fortfarande vara äldre litteratur och därför väljer vi att göra uppdelningen fram till och med år 1999 och från och med år 2000 och framåt. I vårt resultat identifierar vi att det är en större majoritet av pojkar som huvudkaraktär i de barnböcker som har äldre utgivnings- eller tryckår.

Vår statistik visar att det av de böcker vi räknat, utgivna eller tryckta från och med år 2000, oftare finns en flicka som huvudkaraktär. Även om inga av de avdelningar vi undersökt har en helt jämställd könsuppdelning bland huvudkaraktärerna, jämnar det ändå ut sig ju nyare barnböcker det finns att tillgå. Exempelvis har avdelning C-2 18 böcker med en pojke som huvudkaraktär och 12 med en flicka som huvudkaraktär. Av dessa böcker är en utgiven eller tryckt före år 2000. På avdelning F-3 har de 47 böcker med en pojke som huvudkaraktär och 16 böcker med en flicka som huvudkaraktär. Av dessa är 40 utgivna eller tryckta innan år 2000. Det går även att se återkommande huvudkaraktärer som bekräftar mönstret gällande könsuppdelningen i nyare samt äldre litteratur. Böckerna om Gittan av Pija Lindenbaum är en av de flickor som återkommer flest gånger. Dessa böcker är alla publicerade från år 2000 och framåt. I kategorin pojke är böckerna om Alfons Åberg av Gunilla Bergström och Halvan-böckerna av Arne Norlin och Jonas Burman de mest frekvent förekommande. Dessa sträcker sig främst från 1970-tal fram till tidigt 2000-tal.

Vårt resultat visar att det är en nästan jämbördig fördelning av

kategorierna båda och flicka. I diagram 1:1 framkommer det att kategorin båda ligger på 20 procent medan kategorin flicka ligger på 21 procent. Skillnaden i antal mellan dessa kategorier är nio böcker fler i kategorin flicka. En slutsats vi drar av detta är att flickor förekommer som huvudkaraktär i 41 procent av alla de böcker vi undersökt. Men i nästan hälften av dessa förekommer flickan i par tillsammans med en pojke. Pojkar i sin tur förekommer som huvudkaraktär i 43 procent av alla böcker vi räknat. Om vi endast räknar procent i kategorierna pojke och båda får pojkar förekomma till 67 procent själva och 33 procent tillsammans med en huvudkaraktär som är flicka.

Då vi sammanfattar det resultat vi redovisar, kan vi se att pojkar är i majoritet som huvudkaraktärer i de barnböcker som finns på de förskolor vi besökt.

5. Diskussion

I både den förra och den reviderade versionen av förskolans läroplan förekommer begreppet jämställdhet (Skolverket, 2011). Begreppet har alltså funnits med sedan år 1998 som en viktig del av förskolans värdegrund. Ändå pekar mycket av den tidigare forskning vi tagit del av i arbetet med denna studie på att verkligheten ser annorlunda ut.

Det resultat vi redogör för visar på en kraftig överrepresentation av pojkar bland huvudkaraktärer i de barnböcker vi studerat. Hur vi än vrider och vänder på de siffror vi fått fram i resultatdelen är pojkar i ständig majoritet. Inte ens när vi tar bort de översatta barnböckerna och enbart tittar på svenska originalutgåvor blir det jämställt, även om det blir en viss procentuell förbättring. Detta går emot de siffror Svenska Barnboksinstitutet (2016) visar där könsfördelningen jämnat ut sig över åren och där föregående år visar på en majoritet av flickor som huvudkaraktär. Förklaringen till detta anser vi vara att det är en stor del av de barnböcker vi räknat som har många år på nacken. Det kan vi exempelvis se i jämförelsen av avdelningarna C-2 och F-3, där

siffrorna blir väldigt talande angående om böckerna är utgivna eller tryckta fram till och med år 1999 eller därefter. De äldre böcker som kom ut innan år 2000 visar på en hög majoritet av pojkar i jämförelse med böcker som är utkomna från och med år 2000 och framåt. Ju nyare böcker förskolan har, desto mer jämställt blir resultatet. I de studier som Asplund Carlsson (1993), Kåreland och Lindh-Munther (2005) gjort, har de bland annat diskuterat populära barnboks-karaktärer. Några namn som kommer upp i dessa studier är exempelvis Alfons, Pettson och Max. 23 respektive 11 år senare kan vi bekräfta att dessa karaktärer är återkommande i vår studie, främst Alfons och Max. Att vi ser samma böcker så långt senare anser vi vara problematiskt. Dels eftersom dessa siffror tyder på en ojämsställd könsfördelning, dels på grund av hur karaktärerna framställs. Deras egenskaper behöver inte alltid vara stereotypa. Gunilla Bergströms karaktär Alfons utmanar stereotypa mönster genom att han beskrivs som eftertänksam samt att han visar känslor. Däremot tillhör Max, Alfons och Pettsson normen vit svensk pojke/man, vilket i sig inte är fel. Problemet här blir snarare att denna majoritetsgrupp bland huvudkaraktärer inte matchar hur representationen av barn ser ut i förskolan och i samhället i stort.

Det finns olika faktorer som bidrar till att pojkar som huvudkaraktärer är fler än flickorna i barnböckerna vi har studerat på de flesta förskolorna i vår studie. Dels handlar det om att det historiskt sett har getts ut fler svenska barnböcker med pojkar som huvudkaraktär (Barnboks-institutet, 2016), dels har de översatta böckerna en majoritet av pojkar som huvudkaraktär (McCabe et al, 2011). Dessa böcker är de som till stor del finns tillgängliga för barn ute på de förskolor vi har studerat som vi redovisar i diagram 1:1 och 1:2. Om vi jämför med den studie Asplund Carlsson (1993) gjorde för över 20 år sedan, ser vi att böcker om Alfons, Totte, Ludde, Max och Emma förekommer frekvent då precis som nu, vilket vi visar i det mönster vi redogör för gällande äldre och nyare litteratur. Dock ser vi i vår studie inte lika mycket av de huvudkaraktärer som förekommer i Astrid Lindgrens författarskap som Asplund Carlsson (1993) visar i sin studie. Asplund Carlsson (1993) har en kvalitativ ansats i sin studie

där förskollärare tillfrågades om vad de anser att barnen vill lyssna till när det handlar om högläsning. Vi ser det som att vi nu i samma stad, över 20 år senare, gör en uppföljning men med en kvantitativ studie istället. Asplund Carlssons (1993) studie och vår studie visar på en slags litterär kanon, det vill säga återkommande huvudkaraktärer i titlar/barnböcker som finns på olika förskolor i Göteborg.

Det vi kan utläsa av vår studie är att böcker om Alfons, Halvan och Totte finns på samtliga förskolor. Den flicka som är huvudkaraktär och som finns på samtliga förskolor är Ellen. Ludde, Max, Billy, Nasse, Pricken, Castor, Spöket Laban och Nicke nyfiken är de pojkar som förekommer frekvent som huvudkaraktärer i vår studie. De flickor som förekommer frekvent som huvudkaraktär är Gittan, Ingrid och Emma. Här drar vi en parallell till den dolda litterära kanon som Asplund Carlsson (1993) skriver om. Flera av de barnböcker som framkommer i vår studie finns på de flesta förskolorna vi studerat. Detta tänker vi visar på att flera förskolor har ett gemensamt utbud av barnböcker samt att dessa böcker finns på andra förskolor som vi inte har studerat. Ytterligare en parallell mellan vår studie och Asplund Carlssons (1993) studie visar på att det förekommer en bredd av olika titlar. I vår studie blir detta synligt när vi ser att det finns boktitlar som finns på enstaka förskolor. Några exempel på detta där en pojke är huvudkaraktär är, *Floyd i kokkolokkosen* (1990) av Marie Meijer och Annika Huett, som bara finns på förskola A, *Tikko, den lilla vargen* (1979) av Chantal De Marolles och Eleonore Schmid som bara finns på förskola C, *De tre underbara tiggarna* (1987) av Sally Scott, som bara finns på förskola E och *Då Leopold blev arg* (1994) av Dina Gellert, som bara finns på förskola G. Titlar på barnböcker som finns på enstaka förskolor där flickor förekommer som huvudkaraktär är till exempel, *Rädda Molly* (2008) av Carina Wilke och Katarina Dahlquist, som bara finns på förskola A, *Krullan hos doktorn* (2007) av Annica Carnbring Belfrage och Johanna Rehn, som bara finns på förskola C, *Lillasyster på skidutflykt* (2013) av Kari Grossman, som bara finns på förskola E, *Mina i vildmarken* (2014) av Anna Höglund, som bara finns på förskola G.

Det som blir synligt i denna resultatdel är att de huvudkaraktärer som är pojkar och förekommer på samtliga sju förskolor är fler än den huvudkaraktär som är flicka och förekommer på alla förskolorna i studien. En annan del av resultatet som framkommer är det mönster som blir synligt gällande årtalen som kopplas till de böcker där flickor är huvudkaraktärer. Dessa är från och med år 2000 och framåt medan det för böckerna där pojkar är huvudkaraktärer finns en större spridning på årtalen. I vår studie har vi valt att göra denna uppdelning av årtalen för att kunna jämföra våra siffror med de som både Florbäck Pershagen (2004) och Svenska barnboksinstitutet (2016) tar fram i sin forskning. Det både Florbäck Pershagen (2004) och SBI visar är att det förekommer fler pojkar i de äldre böckerna på marknaden, något som vi också bekräftar med våra siffror angående hur det ser ut bland böckerna på de förskolor vi studerat. Florbäck Pershagens (2004) studie visar att pojkar är i majoritet i de böcker som ges ut i slutet av 1900-talet. Detta har ändrats under de senaste åren enligt Svenska barnboksinstitutet (2016). Deras siffror pekar på en mer jämställd fördelning mellan huvudkaraktärers kön och även en majoritet av flickor under föregående år.

Kåreland och Lindh-Munther (2005) skriver också om den dolda litterära kanon när de belyser att det är ett antal återkommande titlar på barnböcker som finns i förskolan. De belyser också att nyare barnböcker har svårt att ta plats. Kåreland och Lindh-Munther (2005) beskriver pedagoger som talar om att kulturarvet handlar om olika klassiker som bör läsas för barn i förskolan. Här ger pedagogerna förslag på Pippi och Emil, som vi tänker kan ses som ett jämställt utbud. Men då författarna vid denna tidpunkt även påtalar att det främst är böcker från sjuttioalet som dominerar på förskolorna är det intressant för oss att göra kopplingen till hur det ser ut idag. Böcker som är utgivna eller tryckta under 1970-talet är även frekvent förekommande i vår studie. Böcker om Emil ger inte något större utslag i vår studie, däremot förekommer böcker om Pippi ett par gånger. Två huvudkaraktärer som återkommer mer frekvent i vår studie är Alfons och Max. Dessa karaktärer framhåller även Asplund

Carlsson (1993) som barns favoriter i sin studie, som gjordes för över 20 år sedan. Hon för även fram Pettsson, Nicke Nyfiken, Pricken och Emma som huvudkaraktärer. Med undantag för Pettsson förekommer även dessa huvudkaraktärer frekvent i vår studie. Att Alfons, Max, Nicke Nyfiken och Pricken alla är huvudkaraktärer av manligt kön bidrar till att vårt resultat visar på en majoritet i denna kategori. Dessa karaktärer representerar både svenska originalutgåvor och översatta barnböcker. De ingår också i det mönster gällande barnböcker som är utgivna och tryckta före år 2000 som vi visar på i vår studie. Här ska vi dock poängtera att det finns några böcker om Alfons med i vår studie som är utgivna från och med år 2000 och framåt. De äldre utgivna böckerna där pojkar är huvudkaraktär får under 1990-tal och 2000-tal sällskap av Ludde, Billy, Halvan, Viggo, Mulle Meck, Grodan och Castor, vilka är huvudkaraktärer som även de förekommer frekvent i vår studie. De äldre utgivna böckerna om Emma, som finns i vår studie, får under samma period sällskap av Ellen, Gittan och Ingrid. De är klart färre till antalet som huvudkaraktärer än vad pojkar som huvudkaraktärer är, vilket förklarar de ojämsställda staplarna i diagram 1:1.

Kåreland (2013) menar att varken barnböcker eller barndom är kulturellt neutrala. Barn präglas av den tid och närmiljö de växer upp i samtidigt som de präglas av den globala världen som når oss i form av olika medier. Dessa medier kan enligt Kåreland (2013) i hög utsträckning påverka barns värderingar. Vi visar i vårt resultat att ju äldre barnböcker vi redovisar, desto mer ojämsställt blir det i könsfördelning. Vi tänker också på den ojämna könsfördelning som framkommer i de översatta böckerna där Disney står för en del i vårt resultat. Disney är ett stort företag med ekonomiska resurser och har råd att hastigt översätta olika berättelser till olika språk. Dessa berättelser har en stor möjlighet att påverka barns tankar när det handlar om vilket kön som är mest synligt bland huvudkaraktärer. Att Disneys figurer dessutom ofta förekommer inom film och TV samt säljs i olika form i butiker gör att påverkan blir ännu större. Enligt SBI:s statistik för 2015 års utgivning handlar 46 av de översatta böckerna om olika Disneyfigurer, 13 av dessa är bilderböcker från filmen Frost

(Svenska barnboksinstitutet, 2016). Dessa böckers huvudkaraktärer kan diskuteras på olika sätt gällande kön och säkert kan filmen och böckerna diskuteras ur ett genusperspektiv, vilket vi inte kommer att gå djupare in på här. Snögubben Olaf, från filmen Frost, är en han och förekommer en hel del i filmen och böckerna, men både Anna och Elsa är samtidigt väl synliga huvudkaraktärer. I vår studie finns de med i både titlar, på bilder och i text, ibland utan Olaf. Anna och Elsa uppträder som huvudkaraktärer i par vilket enligt Nikolajeva (2004) är vanligt förekommande inom barnböcker. I vår studie finns även ett fåtal böcker utgivna av Disney som handlar om andra prinsessor. Om vi haft en disneykategori hade pojkarna även här varit i majoritet eftersom böcker om Bambi, Kalle Anka samt Nalle Puh och hans vänner, som är pojkar, tillsammans förekommer i disneyversion fler gånger än prinsessorna. Nikolajeva (2004) redogör för att det är vanligt förekommande att huvudpersoner i barnböcker har andra personer, figurer eller föremål att förhålla sig till. I vår studie finns Nalle Puh med som huvudkaraktär, tillsammans med sina vänner, men Tiger, Nasse och Kanin samt lor har dessutom egna berättelser där de är huvudkaraktärer.

Vi tänker att Disneys bokproduktioner finns med i studien som McCabe et al. (2011) gjort där de visar på att pojkar dominerar som huvudkaraktärer i den amerikanska barnboksutgivningen. Vi anser att dessa böcker bidrar till att förstärka ojämställdheten när det handlar om kön samt de stereotypa könsrollerna i böckerna som finns tillgängliga för barn. Enligt läroplanen för förskolan ska vi värna om kulturarvet samtidigt som vi ska ta tillvara på mångfalden (Skolverket, 2011). Om vi tolkar det som att kulturarvet innebär att vi tillsammans med barnen ska läsa en viss mängd äldre böcker, svenska originalutgåvor och översatta, samt om det är Disneys produktioner som ska stå för mångfalden, ser vi ett dilemma ur ett normkritiskt perspektiv. Båda dessa faktorer bidrar till att det blir en ojämställd könsfördelning av huvudkaraktärer i utbudet av barnböcker på förskolor.

Något ytterligare som framkommer i vår studie är den jämna fördelningen i kategorierna "flickor" och "båda". Enbart en

procentenhet och åtta böcker i antal skiljer dessa två kategorier åt. Om vi istället tittar på kategorierna "pojke" och "båda" skiljer det 23 procentenheter och pojkar förekommer själva i 67 procent av fallen som huvudkaraktär. Den slutsats vi drar av dessa siffror är att om flickor syns i barnböckerna har de ofta en pojke som förkläde. Här ställer vi oss frågan varför det ser ut så här. En förklaring kan vara det som framkommer i Florbäck Pershagen (2004) där Svensk Bokhandel intervjuar bokförläggare kring att pojkar är roligare att läsa om eftersom de är mer fartfyllda. En annan förklaring menar Radovic (2008), doktor i filosofi vid Göteborgs Universitet med inriktning på jämställdhet och genuspedagogik, är att pojkar inte gärna läser om flickor medan flickor inte har något emot att läsa om pojkar. Detta anser vi beror på att pojkar är normen och att passa in i normen är eftersträvanvärt. När Sörensdotter (2010) pratar om normer skriver hon att när någon passar in i en norm bekräftas den personen, medan om någon däremot avviker från normen kan det innebära att personen osynliggörs, stereotypiseras eller bestraffas. Det är detta vi anser händer med flickorna i barnböckerna. De avviker från normen och konsekvensen av detta blir att de antingen får förekomma, men då ofta på ett stereotyp vis, tillsammans med en pojke eller så får de inte synas alls.

5.1 Föreställningar och förväntningar skapar normer

Förskolan styrs av lagar och läroplan, men den påverkas också av rådande normer i samhället. Eek Karlsson (2012) påvisar hur en norm först blir till genom att det finns en föreställning om hur något eller någon bör vara. Detta leder till att det skapas förväntningar på hur något eller någon ska vara. Följer vi normen, vilket de flesta av oss gör, anpassar vi oss. Ett exempel på detta är att flickor ofta har klänning på sig och att pojkar oftast inte har det, i västvärlden. På detta sätt rekonstrueras den ordning som gör att en norm fortsätter att vara gällande. En norm finns så länge det är någon som upprätthåller den och det är här vår

studie kommer in. Vi har granskat en norm som redan från början verkar utestängande mot halva jordens befolkning, flickorna, kvinnorna. Vem är det som upprätthåller en sådan norm? Går det att peka ut någon? Kan vi tillsammans förändra den och utvidga den så att både flickor och pojkar kan synliggöras som huvudkaraktärer i barnböcker?

En fråga som vi kan fundera över när det handlar om huvudkaraktärernas kön är hur barnen ställer sig till detta. Är det viktigt eller oviktigt för dem? Vi har inte ställt den frågan i vår studie, men Appleyard (1994) påvisar att barn i förskoleåldern gärna läser om huvudkaraktärer som har samma kön som de själva. Detta följer barnen in i de första skolåren. Appleyard (1994) menar att det blir så här för att utbudet ser ut som det gör redan i de yngre åldrarna. Kan det vara så att vi som vuxna i vårt urval av böcker är djupt indränkta av normen att det är en pojke som är huvudkaraktär i de flesta böcker? Är det så att barnen anpassar sig och att vi omedvetet för över denna norm på barnen? Är det därför flickor anses kunna läsa om både flickor och pojkar som huvudkaraktär men att pojkar helst bara läser om en pojke som huvudkaraktär (Florback Pershagen, 2004)? Kan det vara så att det är vi vuxna som har egna föreställningar och förväntningar kring vad barn tycker om att läsa?

Ytterligare en fråga är hur barn tänker om böcker. Det är enkelt att som förskollärare se böckerna som en källa till lärande och kunskap inom många områden (Simonsson, 2004), men det är inte alltid vår önskan eller vårt syfte som uppfylls när barnen tar till sig böckerna. Däremot anser vi att det fortfarande sker ett lärande. Om barnen använder böckerna som sköldar eller surfplattor i en lek används de fortfarande fantasifullt och språkutvecklande. Oavsett vilken avsikt som finns med böckerna bör det vara en jämställd könsfördelning. Barnen kommer fortfarande kunna se och ta till sig illustrationerna och där bör det finnas en jämställd representation av kön. Detta för att motverka pojken som norm samt inkludera flickorna för att bidra till en jämställd könsfördelning av huvudkaraktärer i de barnböcker som finns på förskolan.

Damber et al. (2013) visar att högläsning tillsammans med barn förekommer i ringa omfattning på de förskolor som ingått i deras studie. Möjligen kan detta även gälla för de förskolor vi har undersökt. Vi kan inte uttala oss om detta då vi inte har ställt frågan eller gjort observationer angående om läsning tillsammans med barn förekommer. Vi tänker att det resultat som vår studie visar ändå är något som barnen ser och upplever. Vi har undersökt 1181 böcker vilket vi anser är ett stort antal, fördelade på sju olika förskolor. Även om böckerna inte läses tillsammans med en vuxen, finns de där och signalerar via sitt omslag eller i bilderna då barn själva bläddrar i böckerna, vem som får synas mest. Om böckerna dessutom visar stereotypa könsroller, bidrar detta till att pojkar förväntas ta plats, synas och vara på ett visst sätt. Flickor förväntas inte synas lika mycket, inte ta mycket plats och ska vara på ett annat sätt. Damber et al. (2013) menar att en möjlig slutsats av deras förslag på läsaktiviteter tillsammans med barn kan leda till att läsningen kan påverka barnens identitetsutveckling och förmåga att byta perspektiv. Vi menar här att barn behöver få möjlighet att uppleva ett utbud av barnböcker där både flickor och pojkar är huvudkaraktär och som dessutom inte framställs stereotyp. Detta leder till att alla barn ges möjlighet att vara synliga även om de på olika sätt bryter mot normer hur vi förväntas vara utefter kön. Vi vill i vår profession som blivande förskollärare bidra till att både pojkar och flickor ges möjlighet att via böckerna få uppleva huvudkaraktärer som utför olika aktiviteter, utan att begränsas av sitt kön.

I Eidevalds (2009) studie uttrycker pedagogerna ett önskat beteende angående sitt eget förhållningssätt gentemot flickor och pojkar. Däremot hade de svårt i de fokusgrupper där Eidevald (2009) intervjuar dem att uttrycka hur ett jämställdhetsarbete konkret ska gå till. Detta bekräftas av Eidevalds (2009) videoobservationer där han har kunnat se att pojkar och flickor bemöts olika på grund av kön. Pedagogerna i Eidevalds (2009) studie kan inte ange någon metod för jämställdhetsarbete. Vi förstår att det pedagogerna ger uttryck

för är svåra frågor ur ett genusperspektiv, men när det handlar om att konkret behandla jämställdhet är vår studie ett sätt att få syn på könsfördelningen och agera för en mer jämställd fördelning där alla får synas.

5.2 Konsekvenser av en ojämsälld könsfördelning

Vårt syfte med denna studie är att medvetandegöra hur könsfördelningen ser ut i barnböcker som finns i förskolan. Vår förhoppning är att vår studie kan inspirera andra som arbetar inom förskolan att också kartlägga sin verksamhet för att motverka en diskriminerande könsrepresentation, både i barnböckerna som finns men också inom verksamheten i stort. I förskolans läroplan (Skolverket, 2011) står det att ingen ska diskrimineras på grund av kön, etnicitet, funktionsförmåga, sexuell läggning eller religion. Då vi i vår studie påvisar att pojkar är norm bland huvudkaraktärer i de böcker som finns i förskolan, vågar vi påstå att det sker en diskriminering gentemot flickorna. Enligt diskrimineringslagen (SFS 2008:567) ska alla individer ha samma rättigheter och möjligheter oavsett kön. Om det ena könet är överrepresenterat i de barnböcker som finns på förskolan betyder det att en part osynliggörs. Detta leder i sin tur till att alla individer oavsett kön inte har samma möjligheter att känna sig representerade i de böcker som finns i förskolan. I den rapport som Skolverket (2009) har gjort där barn, elever och studerande intervjuas angående diskriminering framkommer följande resonemang i diskussionerna om diskriminering utifrån kön:

Ett genomgående mönster i vår studie är att pojkar/män och flickor/kvinnor betraktas som och blir behandlade som olika och komplementära, av både barn, elever, studerande och personal i de olika verksamheterna. Genusskillnaderna är kopplade till normer för hur man får lov att bete sig som flicka/kvinna respektive pojke/man. Bryter man mot dessa riskerar man att utslutas ur gemenskapen och ibland trakasseras av sina kamrater. Det kan handla om att man bryter mot utseendemässiga eller beteendemässiga koder.

Även personal kan behandla barn, elever eller studerande orättvist på grund av sina föreställningar om köns olikhet, enligt de intervjuade personerna. (Skolverket, 2009, s. 60)

Om vi antar att barnens, elevernas och de studerandes uttalanden stämmer, bryter både de och personalen i verksamheterna mot diskrimineringslagen (SFS 2008:567). Skollagen (SFS 2010:800) kapitel 6, § 1 och 2 hänvisar också till diskrimineringslagen och de bestämmelser som den innefattar. Det som står i skollagen är att diskrimineringslagen ska innefattas och tillämpas inom all skola och utbildning i Sverige.

På Diskrimineringsombudsmannens (2015a) hemsida går det att läsa om förskolan och skolans uppdrag gällande att motverka diskriminering och trakasserier. Den utbildningsanordnare som finns vid varje förskole- eller skolverksamhet ansvarar varje år för att arbeta förebyggande när det handlar om diskriminering. Detta sker genom att utbildningsanordnaren sammanställer en likabehandlingsplan som enligt lag beskrivs som aktiva åtgärder. Diskrimineringsombudsmannen (2015b) har tagit fram ett dokument som kan användas som verktyg vid förebyggande arbete mot diskriminering i förskoleverksamheten. Dokumentet bygger likt vår studie på ett normkritiskt perspektiv och Diskrimineringsombudsmannen (2015b) har sammanställt en lista med fyra punkter om vad som ska tänkas på vid ett normkritiskt arbete:

- synliggöra normer
- ifrågasätta normer
- synliggöra privilegier
- granska sin egen position

(Diskrimineringsombudsmannen, 2015b, s. 13)

När vi förhåller oss till dessa fyra riktlinjer tänker vi att det går att problematisera och arbeta förebyggande relaterat till de flesta delar som ryms inom förskoleverksamheten. Att räkna

huvudkaraktärerna i böckerna på förskolan löser självklart inte alla problem relaterade till diskriminering och trakasserier. Vi anser däremot att det kan vara en viktig del i ett förebyggande arbete. Enligt Skolverket (2009) känner sig barn och elever diskriminerade på grund av sitt kön. Detta bryter mot flera av de lagar och styrdokument som förskola och skola regleras av. När vi kartlägger böcker, aktiviteter och vårt förhållningssätt som förskollärare bidrar vi till att följa de lagar och regler som finns. Lika viktigt är det att synliggöra och behandla de barn som går på förskolan på ett sätt där ingen ska behöva diskrimineras. Att kartlägga böckerna på det sätt vi gör i vår studie är ett sätt att arbeta för att motverka diskriminering relaterat till kön.

5.3 Blir det mer jämställt om vi räknar kön?

På redaktionen för Sverige Television Nyheter Västerbotten räknas fördelning av kön i nyhetsinslagen sedan år 2001. Enligt redaktionschefen Anders Bäckström vågar de inte sluta räkna för då blir det en majoritet av män som får uttala sig i medierna och detta är inte acceptabelt, eftersom Västerbottens befolkning består av 50 procent kvinnor (Sveriges Television nyheter Västerbotten, 2016). Vi menar att det är lätt att falla in i normer som är djupt rotade. För att kunna förändra en norm behöver den över en tidsperiod därför kartläggas. Vårt sätt att kartlägga könsfördelningen av huvudkaraktärer i böcker, tillgängliga för barn på förskolor, är exempel på hur vi genom att kritiskt granska normen kan synliggöra den. Därefter kan vi påverka den i en annan riktning. Vår kartläggning, precis som Sveriges television nyheter Västerbottens kartläggning, kommer behöva göras under ett par år framåt. Detta för att det tar tid för en norm att förändras.

Genom att först räkna könsfördelningen av huvudkaraktärer i barnböcker kan vi synliggöra normen. Därefter kan vi agera och bidra till ett mer jämställt utbud av barnböcker i förskolan. Räkningen är verktyget som gör normen synlig. Därefter ges vi möjlighet att ställa oss frågan: Ska vi ha det så här? Inom både press och TV räknas det fördelning av kön i syfte att ha

uppmärksamhet riktad på jämställdhet (Edström & Jacobsson 2015). Edström och Jacobsson (2015) redovisar den undersökning som organisationen The Global Media Monitoring Project GMMP, gör i samarbete med olika kvinnoorganisationer runt om i världen. GMMP görs vart femte år, under en dag, då kvinnor och män räknas i press och TV i ett flertal länder. Sverige har i deras undersökningar legat runt 30 procent kvinnor sedan 1995 då GMMP startade sitt räknande. Dessa procentsatser är enligt oss en oroande tendens. Samtidigt är resultatet av GMMP:s siffror intressanta att jämföra med det resultat vi redovisar. Vi menar att vår studie bidrar till ett synliggörande av att pojkar är norm som huvudkaraktärer i de barnböcker vi undersökt på sju förskolor. Den normen visar också på den ojämställdhet som råder inom detta område. I medier som TV och press samt i barnböckerna, på de förskolor vi studerat, diskrimineras hälften av världens befolkning, kvinnorna och flickorna. Vi vill att vår studie ska bidra till att detta förändras.

5.4 Hur kan förskollärare arbeta för ett mer jämställt utbud av huvudkaraktärer i barnböcker på förskolor?

Enligt läroplanen för förskolan ska jämställdheten mellan könen vara ett värde som ska hållas levande i arbetet med barnen (Skolverket, 2011). Vi tänker att förskollärare har ett ansvar när det handlar om att skapa förutsättningar för att barnböcker som har ett jämställt utbud av huvudkaraktärer samt vidgar normer, finns tillgängliga för barn på förskolor. Förslag, som vi har, handlar om att göra en översyn och bokstavligt talat räkna kön i de barnböcker som förskolan planerar att köpa in. Vid biblioteks- eller bokbussbesök kan förskollärare göra en hastig överblick av könsfördelningen i de böcker som barnen själva väljer. I samband med dessa besök kan förskollärare plocka åt sig böcker som jämnar ut en eventuell ojämställd fördelning. Chambers (2011) skriver om hur skyltning av böcker kan skapa intresse hos barn. Här tänker vi oss att förskollärare tillsammans med barnen ställer upp böcker, med framsidan synlig, på bord, i bokhyllor, på hyllor

eller i fönsterbräden. Även här finns det möjlighet att som förskollärare lägga till ytterligare böcker, om det behövs, för att det ska bli ett jämställt utbud.

Att som förskollärare hålla sig uppdaterad angående nyutgivna barnböcker där det finns fler huvudkaraktärer som är flickor (Barnboksinstitutet, 2016) och som också utmanar normer om hur pojkar och flickor bör vara, bidrar ytterligare till att könsfördelningen av huvudkaraktärer blir jämställd. På förskolor där medvetna förskollärare arbetar finns det möjlighet för pojkar och flickor att ta del av barnböcker som erbjuder en palett av hur vi kan vara oavsett könstillhörighet. Som förskollärare kan vi påverka genom att vid inköp söka efter barnböcker som ges ut på bokförlag som Olika och Vombat, som har ett uttalat genustänk (Kåreland, 2013). Inför vårt arbete med denna uppsats ställde vi frågor via mail till Karin Salmson, en av grundarna till Olika bokförlag. Salmson är också en av författarna till det debattinlägg vi har med i vår inledning. Vi undrade varför hon startade förlaget, då svarade hon: "Vi upplevde att det fanns stora brister i utbudet av barnböcker, att det bara var vissa sätt att leva och vara som speglades i böckerna och att mycket förstärkte förlegade och förminskande stereotypa bilder." Vidare undrade vi om det fanns någon särskild händelse som bidrog till beslutet, då förklarar hon: "Det var både och, dels fanns från början ett intresse för genus och normer, men framförallt aktualiserades det av att få barn och uppleva bristerna när vi läste högt för dem. Vi kände båda att vi ville bidra till att förändra det här och framtiden i både bokbranschen och samhället i stort." (Salmson, personlig kommunikation, 19 januari, 2016).

Om förskollärare vill hitta böcker där huvudkaraktären är flicka, går det att göra om vi riktar blicken mot svenska originalutgåvor som getts ut under de senaste åren, då flickor som huvudkaraktär, varit fler än pojkarna (Svenska barnboksinstitutet, 2016). Detta behöver inte utesluta att vi är uppmärksamma på de översatta böckerna, där det finns flickor som är huvudkaraktärer, även om de är färre till antalet. Böcker som utkommit under 2000-talet där flickor återkommer som

huvudkaraktärer är, som vi tidigare redovisat, flera titlar om Gittan, av Pija Lindenbaum och flera titlar om Ingrid, av Katerina Janouch. Äldre böcker om Emma, av Gunilla Wolde, kommer ofta i nyutgåvor och både äldre och nyare böcker om Ellen, av Catarina Kruusval finns att köpa eller låna. En bok som ges ut under 2016, där huvudkaraktären är en flicka som tycker om att köra olika fordon, är boken, *Mix kör*, (Lilja & Salmén 2016). Böckerna om kattflickan Snurran, av Eva Bergström och Annika Samuelsson finns som flera olika titlar. Snurran är populär hos barnen enligt vår egen erfarenhet. Men ändå reagerade lektörer på Bibliotekstjänst som uttryckte problem angående huvudkaraktärens beteende, när den första boken om trotsiga Snurran, som dessutom är flicka, kom ut 2002 (Kåreland, 2013). En fråga som kan ligga till grund för en uppföljande kvalitativ studie, skulle kunna vara, vad säger barn och personal 2016 på förskolor om Snurran? Detta mot bakgrund av att Kåreland (2013) påtalar att böckerna om Snurran används ute på förskolorna samtidigt som vi i vår studie av 1181 böcker, bara hittar Snurran en gång (se bilaga 1, s. 45). Bland översatta barnböcker finns boken, *Vill inte ha fisk* (Áslaug Jónsdóttir, 2007). Den handlar om Hildur som vet vad hon vill. Böckerna om huvudkaraktären Zaza av Mylo Freeman finns i olika titlar och behandlar vardagliga situationer som barn kan känna igen sig i. Ytterligare en översatt bok är *Lila klättar upp*, (Becker & Korach, 2016), som handlar om Lila som klättar upp och ner samt räknar. Bokförlaget Olika har även gett ut tre olika böcker om huvudkaraktären Selma, av Marin Salto och Marcus Gunnar Pettersson, som finns skriven på fem olika varianter av det romska språket samt är översatt till svenska (Kulturrådet, 2016). Författaren till böckerna om Gittan, Pija Lindenbaum, har också kommit ut med en ny barnbok, som heter *Doris drar* (Lindenbaum, 2015). Doris är en huvudkaraktär som vill bestämma själv även om hon är liten. Ytterligare ett steg för att bryta normer som verkar diskriminerande, finns i boken, *Jag är Jazz* (Herthel, Jennings och McNicholas, 2016). Jazz är född i en pojkes kropp men känner sig som flicka. Om vi som förskollärare på bibliotek eller i bokbuss efterfrågar dessa böcker, där huvudkaraktären är en flicka, är detta ett konkret sätt att arbeta

med jämställdhet mellan könen, i enlighet med vad som står i läroplanen för förskolan (Skolverket, 2011).

Avslutningsvis

Arbetet med denna studie har stundtals varit krävande och vi har i vissa stunder känt oss uppgivna inför vad vårt resultat visar. Vår hypotes i studien, om pojkar fortfarande är en norm som huvudkaraktär i barnböcker blir bekräftat flera gånger om, både i den tidigare forskningen vi tagit del av samt i vår egen studie gjord våren 2016.

Vi visar med vår studie hur könsfördelningen av huvudkaraktärer i 1181 barnböcker på sju olika förskolor ser ut. Resultatet av studien visar att pojkar är normen som gäller. Vi förklarar varför det ser ut som det gör och vi ger förslag på hur vi kan erbjuda barn och vuxna läsare ett mer jämställt utbud av huvudkaraktärer.

Det som nu ändå känns hoppfullt är att Svenska Barnboksinstitutets (2016) siffror visar på en positivare framtid för flickorna och jämställdheten i barnböckerna. Vi hoppas att vår studie ska kunna användas som ett kartläggningmaterial och bidra till denna positiva utveckling. Vi vill med vår studie medvetandegöra problemet kring den ojämställda könsfördelningen bland barnböckerna i förskolan, samt att förskollärare ska välja att se över de böcker som redan finns på deras avdelning. Blir det en majoritet av det ena könet, komplettera med fler böcker som jämnar ut könsfördelningen. Idag är Sverige ett land med stor mångfald och förskolan ska möta de lagar och regler som reglerar vår verksamhet i samhället. I en demokrati har alla rätt att synas och vi kan inte bara berätta historier om en del av befolkningen. Vi vill avsluta vår uppsats med det författaren Chimamanda Ngozi Adichie säger i sitt tal från år 2009:

"The single story creates stereotypes and the problem with stereotypes is not that they are untrue, but that they are

incomplete. They make one story become the only story." (TED talks, 2009).

Efterord av Ann-Charlotte Kindmark

Det har skett förändringar sedan min och Olivia Hjorths studie gjordes 2016 angående den ojämna könsfördelningen av huvudkaraktärer i barnböcker på förskolor. Det finns idag en klart jämnare representation av kön i de barnböcker som utges. Men i tv-serier och filmer som finns tillgängliga dygnet runt råder det fortfarande ojämställdhet både framför och bakom kameran även om det långsamt går mot en bättre representation. Här går det att påverka genom att göra medvetna val. Det är hyfsat lätt att göra rätt i jämställdhetens namn.

För fortfarande får en tänka till för att den jämnare representationen av karaktärer ska nå ut till barnen på våra förskolor. Förändringsarbete går inte av sig själv, även om vi har de faktiska verktygen. Som förskollärare får jag idag fortfarande aktivt leta, söka upp, beställa, räkna samt efterfråga barnböcker, bilder, spel, pussel och leksaksfigurer som via karaktärernas utseende och namn representerar olika barn. Jag får fortfarande varje vecka ta diskussionen med olika personer både i och utanför mitt arbete om varför representationen spelar en så viktig roll nu och i framtiden för individen och kollektivet. Och för världen.

Vi är många personer i denna värld, som står inför faktiska utmaningar. För mig är det märkligt att det fortfarande inte är norm att alla personer har en reell möjlighet att vara med och påverka, inte ens när det börjar bli akut. Jag ser det som ett besynnerligt slöseri av idéer och kunskap. Det är märkligt att det fortfarande är övervägande män-i-skor som innehar de högsta posterna inom kultur, politik, idrott och bolag som ska ställa om för att klara klimatmålen. Berättelserna som ges plats i kulturens namn måste bli fler och vidare representera befolkningen.

Studien som ingår i "Den enda berättelsen" från 2016 visar på en starkt ojämfäst representation angående vilket kön huvudkaraktärer har i barnböcker som finns på förskolor. Denna avgränsning kopplat till kön som jag och Olivia valde att göra var för att få fram isolerad sifferstatistik som påvisar en norm. En norm som vi redogör för som ett problem.

Idag när jag arbetar har jag hela diskrimineringslagen med mig för att ge varje barn en god start att bli sitt bästa jag. På min arbetsplats finns det hela tiden böcker, bilder och annat material tillgängliga för barnen som inte handlar om variationerna i sig, utan där variationerna i utseenden, familjekonstellationer, språk och funktionsvariationer bara är. Enligt läroplanen för förskolan ska vi medverka till att fostra demokratiska medborgare där vi ska ge pojkar och flickor samma utvecklingsmöjligheter utan att de begränsas av stereotypa könsroller (Skolverket, 2016).

I den reviderade läroplanen som ska börja gälla 2019 lyfts högläsning fram. Min tanke är att med både den gällande och den reviderade läroplanen som stöd i mitt arbete utvidga normen vit pojke/man som syns och agerar i böcker och på bilder, inte bara i förhållande till kön utan också till vem som får synas och komma till tals kopplat till utseende, ålder, sexuell läggning och funktionsvariation. Angående religionstillhörighet har vi ett komplext uppdrag då vi enligt läroplanen ska bygga verksamheten på vetenskaplig grund samt värna om mångkultur. Här kan böckers innehåll kring olika levnadsvillkor för olika människor bidra till en förståelse för olika sätt att se på livet. I mitt arbete har jag en bestämd tanke om att via böckers innehåll normalisera att en flicka också kan framföra olika slags fordon, utöva olika sorters yrken samt uppfinna tekniska saker, att en pojke också kan gråta, utöva olika sorters yrken samt trösta andra och att en person inte alls alltid behöver definiera sig som en pojke eller en flicka. Att karaktärerna har olika hår, längd, ålder och hudfärg samt befinner sig i olika miljöer ser jag som en självklarhet när jag letar fram böcker och annat material.

Våra "legogubbar" är kompletterade med till utseendet flickor, pojkar, barn och vuxna med olika hudfärg, med eller utan

glasögon osv. Att byta ut det normativa ordet legogubbar till legofigurer istället kan tyckas lätt i sammanhanget men det är det inte. Ord är makt. Ord är normativa. Och för att ändra en norm måste vi först synliggöra den och därefter ställa frågor som leder till förändringar.

Inom förskolan arbetas det dagligen med hur vi ska bete oss mot varandra. Det är inte heller lätt. När känslorna svallar och mycket runt omkring oss talar om hur vi ska göra eller inte göra kopplat till ålder och kön blir det konflikter i förväntningar och bemötande. Det är lättare att då istället reproducera enkla könsroller och gamla maktförhållanden mellan vuxna och barn när vi använder ord och gör som vi lärt oss en gång. Böcker om känslor som svallar och beteenden som följer är populära bland de 1-3 åringar som jag arbetar med. När jag skriver populära menar jag att flera av barnen själva hämtar dessa böcker och uttrycker att de vill läsa dem igen och igen samt att de bläddrar i dem, återberättar och använder berättelserna i leken. Här håller jag koll på representationen av huvudkaraktärer i text och bild. Känslor och beteende som följer på dessa angår oss alla oavsett hur vi ser ut, vilket kön vi anser oss tillhöra eller vilken ålder vi för all del har uppnått.

Att det går att synliggöra en norm, som många av oss anser vara ett problem, för att därefter börja arbeta med den och förändra den, har jag och Olivia påvisat i vår uppsats. Idag har vi fler exempel på detta med Metoo-rörelsen som rullat på, startad av kvinnor, i huvudsak byggd på texter och tal som påvisar ett normativt beteende. Antifeminism, sexism, homofobi och rasism är begrepp som går att hantera med hjälp av böcker, också för yngre barn.

Vår värld står inför reella och massiva klimathot mot hela mänskligheten och vi behöver tillsammans agera. Via bokläsning och aktiviteter kopplade till texter och bilder kan vi lära barnen om hållbarhet, socialt, ekonomiskt och miljömässigt vilket ingår i lärarpuppradet. Här spelar representationen i våra material roll.

Alla barn ska ges en chans att tänka att jag kan. Till detta behövs det förebilder. Bokstavligt talat.

Det börjar bli bråttom och om vi inte tror på att Stålmannen, Fantomen, Batman, Flash, Ironman, Spiderman, Hulken, Wolverine, Thor, Captain America, Wonder Woman eller Lara Croft ska lösa uppdraget får vi inse fakta. Vi har tillsammans, ett komplext uppdrag att utföra. Barn behöver komma i kontakt med förebilder i böcker och övrig media som de kan identifiera sig med. Detta bidrar till att de, oavsett könstillhörighet, ålder, etnicitet, funktionsvariation kan tänka att: Så där kan jag också agera, när det handlar om att vara en god vän, trösta sig själv och andra, hjälpa varandra, bygga, konstruera, återvinna, ta hand om naturen, använda teknik, digitalisering och odla. Om vi inom förskolan tar ansvar för att det finns böcker, bilder, spel, multimedia, pussel och leksaksfigurer där det finns möjlighet för varje barn, att känna igen sig samt få veta mer om olika levnadsvillkor ger vi barnen en möjlighet att tillsammans med oss vuxna delta i det brådskande komplexa arbetet att försöka rädda världen.

Ann-Charlotte Kindmark
Verksam som förskollärare i Göteborg 2019

Referenslista

- Ahrne, G., & Svensson, P. (2011). Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap. I E. Ahrne & P. Svensson (Red.) *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 8-16) Stockholm: Liber.
- Appleyard, J. A. (1994). *Becoming a reader. The Experience of Fiction from Childhood to Adulthood*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Asplund, Carlsson, M. (1993). *Från Max till Mio. Förskolans litteratururval för barn 1-7 år.* (Rapport. 265:1) Nr 1. Institutionen för metodik i lärarutbildningen. Göteborgs Universitet.
- Bromseth, J., & Darj, F. (2010). Inledning. I J. Bromseth & F. Darj (Red.) *Normkritisk pedagogik- Makt, lärande och strategier för förändring.* (s. 11-19). Uppsala: Centrum för genusvetenskap.
- Byström, J., & Byström, J. (2011). *Grundkurs i statistik.* Stockholm: Natur & kultur.
- Chambers, A. (2011). *Böcker inom och omkring oss.* Stockholm: Gilla böcker.
- Damber, U., Nilsson, J., & Ohlsson, C. (2013). *Litteraturläsning i förskolan.* Lund: Studentlitteratur.
- Diskrimineringsombudsmannen. (2015a). *Förskolan och skolans ansvar.* Hämtad 2016-05-04 från <http://www.do.se/framja-och-atgarda/forskolan-och-skolans-ansvar/#1>
- Diskrimineringsombudsmannen. (2015b). *Lika rättigheter i förskolan - ett stöd i förskolans likabehandlingsarbete.* Hämtad 2016-05-04 från <http://www.do.se/globalassets/stodmaterial/stod-skrift-lika-rattigheter-i-forskolan.pdf>
- Eek-Karlsson, L. (2012). *Förgivettaganden och utmaningar.* I E. Elmeroth (Red.) *Normkritiska perspektiv-i skolans likabehandlingsarbete.* (s. 11-26) Lund: Studentlitteratur.
- Eek-Karlsson, L., & Elmeroth, E. (2012). *Ett normkritiskt perspektiv.* I E. Elmeroth (Red.) *Normkritiska perspektiv-i skolans likabehandlingsarbete* (s. 121-133) Lund: Studentlitteratur.

Edström, M., & Jacobsson, M. (2015). *Räkna med kvinnor*. Global Monitoring Media Project 2015. Arbetsrapport nr. 73. Hämtad 2016-04-18 från:
http://www.alltarmojligt.se/images/aam/publikationer/raknamedkvinnor_2015.pdf

Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare – Att förstå kön som position i förskolans vardagssituationer och lek* (Doktorsavhandling. School of Education and communication. Jönköping University, Dissertation No 4). Jönköping: ARK Tryckaren AB. Tillgänglig:
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:158528/FULLTEXT01.pdf>

Florbäck Pershagen, S. (2004). *Bilderböcker, genus och jämställdhet: En genomgång av Btj:s sambindningsrecensioner* (Magisteruppsats). Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala. Universitet. Tillgänglig:
<http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:213334/FULLTEXT01.pdf>

Göteborgs Stad. (2016). *Normkritik*. Hämtad 2016-04-18 från
http://goteborg.se/wps/portal/invanare/kommun-o-politik/hallbar-stad--oppen-for-varlden/manskliga-rattigheter/manskliga-rattigheter-i-goteborgs-stad/normkritik-!ut/p/z1/hY6xDolwGISfhrX_X0Fa3CqblRoGBbsYMLU0AUpKtYIPL44mGm-73He5Awk1yLF5GN14Y8emX_xZppcjxZJvacDDKUMUeblvC5rHuF5B9Q-QS4w_JBB2IE07kHAdCBJGE8ozihxZlrKYvefF2MZcg3Tqppxy5O6WV53307yJMMIQA†HW6l6RWUX4rdHZ2UP9Acl01M9CVeIF_oMkZg!!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/

Hellman, A. (2010). *Kan Batman vara rosa? Förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. (Doktorsavhandling, Gothenburg Studies in Educational Sciences, 299) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. Tillgänglig:

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/22776/2/gupea_2077_22776_2.pdf

Kulturrådet. (2016). *Barnbokskatalogen*. Hämtad 2016-05-12 från <http://www.barnensbibliotek.se/Barnbokskatalogen/tabid/578/Default.aspx>

Kåreland, L., & Lindh -Munther, A. (2005). (S)könlitteraturen i förskolan. I L. Kåreland. (Red.) *Modig och stark- eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. (s. 113-150). Stockholm: Natur och Kultur.

Kåreland, L. (2005). *Modig och stark - eller ligga lågt: skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur och Kultur.

Kåreland, L. (2013). *Barnboken i samhället*. Lund: Studentlitteratur.

Martinsson, L. & Reimers, E. (2008). Inledning, I L. Martinsson & E. Reimers (Red.). *Skola i normer* (s. 9-33) Malmö: Gleerups.

Mccabe, Fairchild, Grauerholz, Percosolido och Tope. (2011). Gender in twentieth-century children's books. *Gender and Society*. No 25(2), April 2011. 197-226 DOI: 10.1177/0891243211398358.

Nationalencyklopedin [NE]. (1996). *Kritik*. Göteborg: Bra Böcker AB.

Nikolajeva, M. (2004). *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur.

Radovic, S. (2008). Text, tal och media. I Jan Lif (red.) *Allt du behöver veta innan du börjar arbeta med jämställdhet i skolan* (s. 89-114). Göteborg: Studentlitteratur.

Regeringskansliet. (2014). *Mål för Jämställdhet*. Hämtad 2016-04-18 från <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstallldhet/mal-for-jamstallldhet/>

Rienecker, L., & Stray Jørgensen, P. (2014). *Att skriva en bra uppsats*. Stockholm: Liber AB.

Salmson, K., & Tomicic, M. (2012, 11 maj). Långt fler pojkar än flickor i barnböckerna. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2016-04-21 från <http://www.svd.se/langt-fler-pojkar-an-flickor-i-barnbockerna>

SFS 2008:567. *Diskrimineringslag*. Stockholm: Kulturdepartementet. Tillgänglig: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument/Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567/

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet. Hämtad 2016-05-04 från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800#K6

Simonsson, M. (2004). *Bilderboken i förskolan - en utgångspunkt för samspel* (Doktorsavhandling. Linköping Studies in Arts and Science, 287). Linköping: Tema Barn. Tillgänglig: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:244547/FULLTEXT01.pdf>

Skolverket. (2009). *Diskriminerad, trakasserad och kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakassering*. Stockholm: Skolverket. Hämtad 2016-05-04 från: http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub

[%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2164.pdf%3Fk%3D2164](#)

Skolverket. (2011). *Läroplan för förskolan, lpfö98- Reviderad 2010*. Stockholm: Fritzes.

Skolverket. (2016). *Läroplan för förskolan, lpfö98- Reviderad 2016*. Stockholm: Fritzes.

Statistiska Centralbyrån. (2014). *På tal om kvinnor och män lathund om jämställdhet 2014*. Hämtad 2016-04-20 från:
http://www.scb.se/Statistik/Publikationer/LE0201_2013B14_BR_X10BR1401.pdf

Stukat, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Svenska Barnboksinstitutet. (2016). *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation. Årgång: 2015: 15 mars-21 april 2016*. Hämtad 2016-04-21:
<http://www.sbi.kb.se/sv/Bokprovning/Dokumentation/>

Sveriges Television nyheter Västerbotten. (2016, 5 februari). Hämtad 2016-05-11 från <http://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/svt-bast-pa-jamstalldhet>

Sörensdotter, R. (2010). En störande, utmanande och obekvämd pedagogik. Om queerteoriernas relevans för en normbrytande undervisning. I J. Bromseth & F. Darj (Red.) *Normkritisk pedagogik-Makt, lärande och strategier för förändring*. (s. 135-153) Uppsala: Centrum för genusvetenskap.

Ted talks. (2009). Hämtad 10-05-2016 från
https://www.ted.com/talks/chimamanda_adichie_the_danger_of_a_single_story

Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets rapportserie 1:2011. Stockholm: Vetenskapsrådet. Hämtad 2016-04-20 från <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forsknings-sed/>

Om författaren

Ann-Charlotte Kindmark examinerades från Göteborgs Universitet i januari 2017. Hon är idag verksam som förskollärare på en förskola i Göteborg. Innan dess var hon som äldre tonåring med i SSU under ett par år då hon samtidigt arbetade som vårdbiträde och barnskötare. Därefter blev hon egenföretagare och erbjöd tjänster att transkribera forskarintervjuer. Senare i livet blev det en KY-utbildning till tandsköterska och en anställning inom Folktandvården. Det skrivna ordet har gått som en röd tråd genom åren och har varit hennes ventil att nå ut ända sedan grundskolan då berättelser och teaterpjäser skrevs. Att vända och vrida på normer som exkluderar personer är något som hon idag skriver och debatterar om i sociala medier. När hon som 42-åring sökte och antogs till Förskolläraryrket vid Göteborgs universitet var hon klart äldst av studenterna vilket är ett exempel på hur hon utmanar åldersnormer. Vad uppsatsen i slutet av den 3,5 åriga utbildningen skulle handla om var bestämt redan från starten. Ann-Charlotte gav 2013 ut romanen "Helgen" på förlaget Vulkan.

Författarna svarar själva för framlagda uppfattningar och slutsatser i Tankeverksamhetens skrifter.

© 2019 Tankeverksamheten inom arbetarrörelsen i Göteborg

Webb: www.tankeverksamheten.se

E-post: redaktion@tankeverksamheten.se

Redaktion: Cecilia Dalman Eek, Ann-Marie Ljungberg, Jimmy Sand

Tidigare utgivet av Tankeverksamheten

2011

1. Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Ny strategi för jämlikhet* (september 2011)
2. Anna Johansson, *Obligatorisk valfrihet? Nej tack!* (november 2011)
3. Gösta Esping-Andersen, *Att investera i barn och utjämna livschanser* (november 2011)
9. Anna-Lena Lodenius & Mats Wingborg, *Arbetarrörelsen och hotet från högerpopulisterna* (april 2012)
10. Erik Bengtsson, Jack Rolka & Fredrik Ståhle, *Arbetsmiljörapport* (maj 2012)
11. David Ljung, *Nya tider – nya jobb: Utmaningar och utvecklingsvägar i jobbpolitiken* (juni 2012)

2012

4. Sofia Jonsson, *Trafficking i Europa* (januari 2012)
5. Erik Bengtsson, *Varför är fackföreningsrörelsen så svag i USA?* (januari 2012)
6. Johan Lönnroth, *Fragment av en hegeliansk historieskrivning över nationalekonomin ur svensk horisont* (februari 2012)
7. Roland Kadefors, *Jobba till 75? Om ålder, arbete och pensionering* (mars 2012)
8. Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Ungdomsarbetslösheten i Sverige och Leerwerkpflicht i Nederländerna* (april 2012)
12. Kerstin Littke, *Förutsättningar för framtidens livslånga lärande i Sverige* (juni 2012)
13. Anders Nilsson, *Underbara dagar framför oss: Om sociala investeringsstrategier med barnperspektiv för hållbar storstadsutveckling i kunskapssamhället* (juli 2012)
14. Christer Thörnqvist & Charles Woolfson, *Upphandlingar och nerköp: Om lagstadgad social dumpning i byggnadsbranschen* (september 2012)
15. Johan Büser & Anna Johansson, *Ett förslag till*

- socialdemokratisk handlingslinje mot riskkapitalister i välfärden* (september 2012)
16. Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Dags att skrota "full sysselsättning"?* (november 2012)
17. David Ljung, *Är vi smarta nog för de nya jobben?* (november 2012)
18. Anders Nilsson, *Nystartszoner – möjligheter, hot eller retoriskt slag i luften?* (november 2012)
19. Delvin Arsan, Tor Gustafsson & Stig-Björn Ljunggren, *Gläntan i skogen – om socialdemokratins utmaningar i en ny tid* (december 2012)
- 2013
20. Erik Bengtsson, Sören Mannheimer, Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Att skifta överskottet i bytesbalansen till inhemska investeringar* (januari 2013).
21. Ingvar Johansson, *Välfärdskapitalism med jämlikhetsnorm?* (februari 2013)
22. Gösta Esping-Andersen, *Jämlikhet med en lycklig bourgeoisie: Den socialdemokratiska vägen till jämlikhet* (mars 2013)
23. David Ljung, *Har vi råd att inte satsa mer på jämställdhet?* (mars 2013)
24. Lars Ag, Bo Elmgren, Helmuth Föll, Sune Gidgård & Stig Lahti, *Arbetsförsäkring åt alla!* (april 2013)
25. Peter S. Adler, *Det dynamiska förhållandet mellan kodifierad och icke-kodifierad kunskap* (april 2013)
26. Anders Nilsson, *Att förstå världen* (juli 2013)
27. Sandrine Bony, Bjorn Stevens, Isaac Held, John Mitchell, Jean-Louise Dufresne, Kerry Emanuel, Pierre Friedlingstein, Stephen Griffies & Catherine Senior, *Koldioxid och klimat: Perspektiv på en vetenskaplig bedömning* (augusti 2013)
28. Erik Bengtsson, Jack Rolka & Fredrik Ståhle, *Organisera eller rekrytera? En rapport om facklig förnyelse* (september 2013)
29. David Ljung, *Kina – risk eller räddning för jobben i Sverige och Europa?* (oktober 2013)

30. Anna Johansson, Linus Glanzelius, Jan Nilsson, Olle Ludvigsson, Pasi Sahlberg & Anders Nilsson, *Tre texter om skolan* (december 2013)
- 2014
31. Sheri Berman, *Socialdemokratin och skapelsen av allmänintresset* (januari 2014)
32. David Ljung, *Vad kan vi vinna på att göra de sjuka jobben friska?* (mars 2014)
33. Johan Lönnroth & Jimmy Sand, *Den svenska vänsterns historia* (april 2014)
34. Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Det polytekniska bildningsidealet och den tredje industriella revolutionen* (maj 2014)
35. Colin Crouch, *Från defensiv till offensiv och framåtsyftande socialdemokrati* (juni 2014)
36. Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Istället för valanalys* (september 2014)
37. Örjan Nyström, *Två essäer* (oktober 2014)
38. Anders Nilsson, *Läget i världen* (december 2014)
- 2015
39. Ann-Sofie Hermansson, Anne-Marie Lindgren, Anders Nilsson, Örjan Nyström, Christer Persson & Levi Svenningsson, *För en jämlikhetsutredning* (februari 2015)
40. David Ljung, *Mer frihandel = fler jobb? Sysselsättningseffekter av ett frihandelsavtal mellan EU och USA* (mars 2015)
41. Ingvar Johansson, *Globalisering och förtjänst – fallet Zlatan* (april 2015)
42. Cecilia Dalman Eek, *Kris i befolkningsfrågan? Om urbanisering och jämlikhet* (maj 2015)
43. Sven Bremberg, *Förskolan, barnen och framtiden* (juni 2015)
44. Ann-Sofie Hermansson, Ingvar Johansson, Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Sommarlektyr: Om Grekland, missundsjuka, Marx och sorg som flyter* (juli 2015)
45. Anders Nilsson, *Europeiska unionens grekiska kris* (juli 2015)
46. Anders Nilsson, *Vart är Kina på väg?* (augusti 2015)
47. David Ljung, *Vilken framtid har försvarsindustrin?* (november 2015)

48. Bosse Elmgren, *Ett långt brev* (november 2015)
49. Ingvar Johansson, *En död Marx, en åldrad Liedman och dagens unga vänster* (december 2015)
- 2016
50. Johan Lönnroth, *Palme och den socialdemokratiska utopin – en bitvis självbiografisk betraktelse* (februari 2016)
51. Ingvar Johansson, *Välfärdsstaten och globaliseringen* (april 2016)
52. Johan Lönnroth & Jimmy Sand, *"Klassamhälle i omvandling" och "Det svarta hålet socialismen"* – två kapitel ur en kommande bok (juni 2016)
53. Örjan Nyström, *Ressentiment – socialpsykologiska aspekter av ojämlikhet* (augusti 2016)
54. Anders Nilsson, *Hillary Clinton, Keynes och olika slags keynesianismer* (augusti 2016)
55. Anders Lindberg, Nathalie Besér, Anders Högström, Marie Demker, Ann-Marie Ljungberg, Lars Wenander, Cecilia Dalman Eek, Anders Nilsson & Johan Flanke, *Inte bara ekonomin är bankrutt – GP från socialliberalism till högerpopulism* (september 2016)
56. Anders Nilsson, *Nyanländas väg till jobb – med appendix om hyperrealiteten* (november 2016)
- 2017
57. Stefan Carlén & Christer Persson, *Är det möjligt att nå arbetslöshetsmålet? En starkare ekonomisk politik är nödvändig* (januari 2017)
58. Åke Magnusson & Anders Nilsson, *Global värld – gemensam färd?* (april 2017)
59. Ann-Marie Ljungberg, Johan Lönnroth & Jimmy Sand, *150 år av feminism – från kvinnosak till jämställdhetspolitik* (juni 2017)
- 2018
60. Ingvar Johansson, *Sverige som hybridstat: Det krävs en perspektivförskjutning i synen på Sverige* (september 2018)
61. Örjan Nyström, *Meritokratismens värdegrund – om jämlikhet*

och meritokrati
(december 2018)

62. Örjan Nyström,
Professionerna (juni 2019)

**Samtliga tidigare rapporter kan laddas ned från
www.tankeverksamheten.se.**

**Skickar du din e-postadress till redaktion@tankeverksamheten.se så ser
vi till att du inte missar någonting i vår kommande utgivning**

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, sed do eiusmod tempor incididunt ut labore et dolore magna aliqua. Ut enim ad minim veniam, quis nostrud exercitation ullamco laboris nisi ut aliquip ex ea commodo consequat. Duis aute irure dolor in reprehenderit in voluptate velit esse cillum dolore eu fugiat nulla pariatur. Excepteur sint occaecat cupidatat non proident, sunt in culpa qui officia deserunt mollit anim id est laborum.

